

(אצלח) [בירה וינס ויצא ההוצה] [מלחם לנ י], א"ל הקב"ה (קצט) [הייך] כשיצאו בני ישראל ממצרים, עתיד הים לראות את ארונך ולהיות בורח, שנאמר הים ראה וינס (מלכס קיד ג), (ר) ומה ראה, [ראה] ששמר יוסף כל עשרת הדברים. שמעון איש קיטרון אומר עצמות של יוסף ראה, ולא עוד אלא שהיה ארנו של יוסף מהלך לפני הארון, ואומות העולם רואין אותו, ואומרים מה טיבו של ארון זה שמהלך עם ארון התורה, וישראל משיבין אותם ואומרים קיים זה מה שכתוב בזה, ומה היה בארון עשרת הדברות, ויוסף קיים את כולם עד שלא ניתנו מסיני, א"ל הקב"ה ליוסף יוסף אע"פ שפרעתי לך מקצת שכר בעולם הזה, הקרן קיים לך לעולם הבא, כשינאלו ישראל גאולת עולמים, בזכות יעקב ובזכותך הם גאלים, שנאמר גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף סלה (סס עז טו):

חסלת פרשת נשא

פרשת בהעלתך

[א] וידבר ה' אל משה לאמר, דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלתך את הנרות (במדכב ח טז ג), ילמדנו רבינו, (א) מהו להדליק בשמן שריפה ביום טוב. (ב) כך שנו רבותינו, אין מדליקין (ג) בשמן שריפה ביום טוב, [ר] ישמעאל אומר אין מדליקין בעימרון [מפני כבוד השבת. וחכמים מתירין בכל השמנים בשמן שומשמן בשמן אגוזים בשמן צנונות [בשמן דגים] בשמן פקועות בעימרון ובנפט, ר' טרפון אומר אין מדליקין אלא בשמן זית בלבד, (ד) עמד ר' יוחנן בן גורי על רגליו (ה) ואמר מה יעשו אנשי בבל שאין להם אלא שמן שומשמן, ומה יעשו אנשי מדי שאין להם אלא שמן אגוזי, (ו) [ומה יעשו אנשי אלכסנדריא שאין להם אלא שמן צנונות], ומה יעשו אנשי (ז) קפוסקיא שאין להם לא זה ולא זה אלא נפט, (ח) אמר להם ר"ם הרי מצינו שהיבב הקב"ה שמן זית מכל השפנין בנר, ויתר מכל מנחות הנקרבות, תדע שהרי כל המנחות לא נאמר בהן אלא ונתת עליה שמן, ובהדלקת הנר כתיב שמן זית וך, [לכך אמר ר"ם אין מדליקין אלא בשמן זית בלבד]. (ט) ואנו מוצאין כי בכמה מקומות הוזהר הקב"ה על הנרות להדליק בשמן זית וך, וכן הוא אומר ויקחו אליך שמן זית וך

הערות ותקונים

על עין שטיסל עיט מלחם טוסיטר ומן האלרית, נחת לעדס על שור, ולסיכר על שור, אמר ר' ראובן מהו עלי שור, אמר הקב"ה עלי לשלם שכר לזוהר העין, כיצד שט רבותיט שסיו לזכלין במקדש קדשים קלים תוך הכומה לפנים מחומת ירושלים, אבל בשילט שהיה חלק יוסף לזכלין אותו בכל הכוזה, הו עלי שור, כמה דתימא לא תשורט טין רוזה, ע"כ. וכ"י חמישי של אקספארד ה"י אבל בשילט שהיה חלקו של יוסף היו לזכלין קדשים בכל העיר, וכאן פסק לו הקב"ה כו': (קצט) חייך כשינאלו בני ישראל, כ"ד פס"ד וספ"ו מכלתא בשלח פ"ג שו"ס ממזור ק"ד: (ר) ומה ראה ראה ששמר יוסף כל עשרת הדברות, ככ"י ה של אקספארד ומה ראה ראה ארנו של יוסף וששמר כל עשרת הדברות:

(א) כהו להדליק בשמן שרפה ביום טוב, ככ"י רומי ה"י מהו להדליק בשמן שרפה ביום טוב, שנת, וככ"י רח"ס מהו להדליק בשמן שרפה ביום טוב, שנת, וככ"י ספרדי וככ"י ה של אקספארד מהו להדליק בשמן שרפה בשנת. א"ל כמו לפיט מהו להדליק בשמן שרפה ביום טוב, ועיין בחוספתא שנת פ"ב כל ה"י שאלמו אין מדליקין בכן בשנת מדליקין בכן ביום טוב משמן שרפה, מפני מה אמרו אין מדליקין בשמן שרפה ביום ט, לפי שאין שורפים לא תרומות ולא קדשים ולא חמץ ביום טוב ועיין בגלי שנת דף כ"ד פ"ב בחתום' שס ד"ה לפי שאין שורפים: (ב) כך שט רבותיט, משנה שנת כ"ד פ"ב: (ג) שמן שריס, שמן של תרומה עמאה: (ד) רגז, ר' יוחנן בן טרי, הוספתא שנת פ"ב, שנת כ"ד פ"ב, וככ"י ר"י, והכונה ר' יוחנן, והספתים כראשון העתיק נקטות עמד ר' יהודה על רגז, ויהיה כתוב ככ"י עמד ר"י, וככ"י ר"י, והכונה ר' יוחנן, והספתים כראשון העתיק עמד ר' יהודה: (ה) ואמר מה יעשו אנשי בבל, ככ"י רומי ורח"ס ונגדפס ה"י ואמר ליה לר' טרפון: (ו) ומה יעשו אנשי אלכסנדריא, הוספתא כמו שהוא בחוספתא ונגמרא בגלי וכן נגדפס, וככ"י רומי וכ"י רח"ס וכ"י ספרדי ה"י ומה יעשו אנשי מלרים, ולאכסנדריא היא העיר הנדולה Alexandria אשר נהא אלכסנדרי מקדון ויקרא אותה על שמו: (ז) קפוסקיא, ככ"י רומי ורח"ס קפודקיא, שם מהו בלחך אקסא ונקרא בשלחוס Cappadocia (קפספאלדאטין): (ח) אמר להם ר' טרפון, זה ליתא בחוספתא ונגמרא בגלי שס: (ט) ואנו מואלין כי בכמה מקומות, במדרש כמ"ר ר"ס פ' בהעלתך כמ"ר אות ה' החל מלח לעתיק את החתומא כלשון מתש עד סוף ספר במדבר, וראוי להוסיף במדרש שם החתלת המאמר כמו שהוא בתחומא, כי כאשר החל

(שמות כו כ), וכן הוא אומר [ויקחו אליך שמן זית וגו'] על המנורה המזוהרת יערוך את הנרות (ויקרא כד ד), (י) ואף כאן הוא מזוהר על הנרות, מנין מזה שקרינו בענין בהעלתך את הנרות וגו' :

[ב] (יא) ד"א [בהעלתך את הנרות]. וז"ה ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר (ששים מז כה), כביכול אמר הקב"ה למשה אמור לישראל לא בשביל שאני צריך לאורכם, אני אומר לכם להדליק נר, אלא בשביל לזכותכם, (יב) וכן הוא אומר ה' חפץ למען צדקו, כביכול כתיב בו ידע מה בחשוכא ונהורא עמיה (שירי) [שרא] (דניאל ג כג), וכן הוא אומר גם חשך לא יחשיך ממך [ולילה] (כאור) [כיום] יאיר כחשיכה כאורה] (מלאים קלס יג), להודיעך שאני צריך לכם, תדע לך בא וראה כשאדם בונה בית והוא עושה חלונות בתוך [ביתו], והוא מבקש שיהא האור נכנס, (יג) הוא עושה את החלונות צרות מבחוץ ורחבות מבפנים, למה כדי שיהא האור נכנס מבחוץ ומאיר מבפנים, וכשבנה שלמה את בית המקדש לא עשה כן את החלונות, אלא צרות מבפנים ורחבות מבחוץ, כדי שיהא האור יוצא מבית המקדש ומאיר מבחוץ, שנאמר ויעש לבית חלוני שקופים אמוסים (מלא וד), להודיעך שכולו אור ואינו צריך לאורה משלך, ולמה צויתי אתכם בשביל לזכותכם, לכך נאמר בהעלתך את הנרות, הוי ה' חפץ למען צדקו, ולא עוד אלא אם הייתם זורקים להדליק נרות לשמי, אף אני מאיר לכם אורה גדולה לעתיד לבא, שנאמר קומי אורי כי בא אורך [וגו'] והלכו גוים לאורך ומלכים לנגה ורחק (ששים סג א) :

[ג] ד"א בהעלתך את הנרות. (יד) את מוצא שנים עשר שבטים שהקריבו קרבנות לחנוכת המזבח, שבט לוי לא הקריב כלום, והיו מצירים למה רחקנו מהקריבה לחנוכת המזבח, משל למה הדבר דומה, למלך שעשה סעודה והיה קורא בכל יום (טו) אומניות אומניות, והיה לו אוהב אחד שהיה אוהבו יותר מדאי, ולא קרא אותו עמם, והיה מיצר לומר שמא יש בלבו של מלך שלי, לפיכך לא יזמני המלך בכל הסעודות, כיון שעברו ימי הסעודה, קרא לאוהב אמר לו לכל בני המדינה עשיתי סעודה, ולך לעצמך אני עושה סעודה אחת בלבד יחידה, למה שאתה אוהבי, כך המלך זה מלך מלכי המלכים הקב"ה, [את מוצא י"ב שבטים הקריבו לחנוכת המזבח] וקיבלן הקב"ה, שנאמר קח מאתם (כמדרג י ט), ושבתו של לוי לא הקריבו, כיון שעברה חנוכת המזבח, א"ל הקב"ה לאהרן ולבניו כל השבטים עשו חנוכה, ואתם לעצמכם עשו חנוכה, לכך נאמר דבר אל אהרן בהעלתך את הנרות, מה כתיב אחר כך, קח את הלויים (סג ח ט) :

[ד] [ד"א] בהעלתך את הנרות וגו'. והו מעשה המנורה. (טז) את מוצא שנתקשה משה במעשה המנורה יותר מכל כלי המשכן, עד שהראה לו הקב"ה באצבע, (יז) וכן בפרסות בהמה מזוהרת, שנאמר זאת החיה [אשר תאכלו וגו'] אך את זה לא

הערות ותקונים

במדרש בלומט המאמר מתחומא הוא חסר ביאור: (י) ואף כאן הוא מזוהר על הנרות מנין מזה שקרינו בענין, כן יש לתקן בנדרס: (יא) ד"ל כו' זש"ה למען צדקו, במדרש שם פס"ו אות ג': (יב) וכן הוא אומר ה' חפץ למען צדקו, זה ליתא בנדרס ובמדר, ובכ"י רומי מנוקד וכה"ל ד' חפץ למען צדקו צדקו: (יג) הוא עושה את החלונות צרות מבחוץ ורחבות מבפנים ובבית המקדש כו' צרות מבפנים ורחבות מבחוץ, וכל"ה במדרש במ"ד שם, וכן נשנה המאמר בפסיקתא פסקא קומי אורי (דף קמ"ה ע"ה), ובנו"ר פל"א אות ז', עיין מה שכתבתי לעיל פרשה תלוה הערה כ"ז: (יד) את מוצא, מוצא בילקוט בהעלותך רמז תשי"ט בשם התנחומא, ומוצא במדרש במ"ד שם אות ג', ולזה המאמר מתחומא כיון רש"י צרים בהעלותך ע"ס: (טו) אומניות, ר"ל בעלי אומניות (קיסמטאט) ונכתב יד התמישי של אקספארד הני' כל אומניות שלו: (טז) את מוצא שנתקשה משה, במ"ד שם אות ד', וכן נשנה בתנחומא שמיני, והמדפים ממאנקטורה בנדרס אות ג' קצר והציג, לפי דף כ"ח ע"ד וכן בדרפוס ווירוזא ודרפוס פרלנקפורט הלכו המדפסים כעורים בלפס והדפיסו ג"כ כן, ואף כי הדפים משונים הם ולא נדפסו דף על דף כהולאת התנחומא המאנקטורי, והוא בפי' שמיני אות ח'. והמדפסים פלורונים השמיסו הדף והציגו לעיל שמיני סי' ח': (יז) וכן בפרסות בהמה מזוהרת, וכן הוא במ"ד שם, ובכ"י רומי ורח"ס הני' בפרסות בירח ובמנורה הראה לו הקב"ה בלומט בפרסות בהמה מזוהרת ובהמה שמה שחומר זאת החיה אשר תאכלו וגו' כל מפרסת פרסה וגו' אך את זה לא תאכלו וגו', ועיין בפסיקתא פסקא בחדש (דף כ"ד ע"ב) תמי רש"י ג' דברים נתקשה משה כו', והעירתי שם בהערה ר"ה, קן הוא בפסיקתא

תאכלו] (ויקרא יא כ ד), וכן בירח, א"ל הקב"ה החדש הזה (שמות יב כ), וכן במעשה המנורה, שנאמר וזה מעשה המנורה [מקשה זהב] [נמדבר ח ד], מהו מקשה, כלומר מה קשה הוא לעשות, שהרבה ינע משה עד שלא נעשתה המנורה, שכן הוא אומר מקשה תעשה המנורה (שמות כב א), [יח] [כאדם שהוא אומר מה קשה לי המלאכה הזאת], וכיון שנתקשה לו, א"ל הקב"ה משה (יט) מול כבר זהב והשליכו לו אור והוציאוהו ומעצמה נעשית, (כ) [שנאמר] (כפתוריה ופרחיה נביעיה וקניה) [ירכה וקנה נביעיה כפתוריה ופרחיה מכנה יחיו] (ע), היה מכה בפטיש ומעצמה נעשית, לכך נאמר מקשה תיעשה, יו"ד מלא, ולא כתיב תעשה, כלומר מעצמה תיעשה. מה עשה משה, נמל כבר זהב והשליכה לאור, ואמר משה רבש"ע הרי הכבר [נשלך בתוך האש], כשם שאתה רוצה תיעשה לפניך, מיד יצאה המנורה עשויה כתקונה, לכך כתיב כמראה אשר הראה ה' את משה כן עשה את המנורה (נמדבר ח ד), עשה משה אין כתיב כאן, אלא עשה סתם, (כא) ומי עשאה הקב"ה, לכך אמר הקב"ה למשה להזהיר לאהרן [להדליק שנאמר] בהעלתך, אמר הקב"ה לישראל אם אתם מדליקין לפני אף אני משמר את נפשותיכם מכל דבר רע שלא ינע בכם דבר, שנמשלו נפשותיכם כנר, שנאמר נר (אלהים) [ה'] נשמת אדם חופש כל חדרי בטן (משלי כ כו) :

[ה] בהעלתך את הנרות. (כב) זש"ה כי אתה תאיר נרי וגו' (תהלים יח כט), אמרו ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אתה אומר שנאיר לפניך, אתה אורו של עולם, והאורה [דרה] אצלך דכתיב (והוא גלי) [הוא גלא] עמיקתא ומסתרתא ידע מה בחשוכא ונהורא עמיה שרא (דגלא כ כג), ואתה אומר אל מול פני המנורה יאירו וגו', הוי כי אתה תאיר נרי, אמר להם הקב"ה לא שאני צריך לאורכם, אלא שתאירו לי כשם שהארתי לכם, (כג) כדי לעלות אתכם בפני כל האומות, שיהו אומרים ראו היאך ישראל מאירין למי שהוא מאיר לכל, למה הדבר דומה, לפיקח וסומא שהיו מהלכין בדרך, א"ל הפיקח לסומא, בא ואני מסמך אותך, והיה מסמכו ומהלך, כשנכנסו לעיר ונכנסו לבית, א"ל פיקח לסומא צא והדלק לי את הנר הזה והאר לי, א"ל הסומא כשהייתי בדרך אתה הייתי מסמכני עד שנכנסתי לבית, ואתה הייתי מלוח אותי, ועכשיו מוחיק לי אותה אומר לי צא והדלק לי את הנר הזה והאר לי, א"ל הפיקח שלא תהא מוחיק לי מזה שהייתי מלוך בדרך, לכך אמרתי לך האר לי, כך הפיקח זה הקב"ה, שנאמר עיני ה' המה משוטטים בכל הארץ (נחמה ד'), והסומא אלו ישראל, שנאמר נגששה בעורים קיר

הערות ותקונים

בפסיקתא רבתי ובתנחומא שמיני פ' זאת החיה ומכילתא בא ריש פ"א, ובגמרא מנחות כ"ט ט"א, אך בשם נוסף יש אומרים אף ה' שחיתא, שנאמר וזה אשר העשה על המזבח, ועיין ספרי פ' בהעלתך פסקא פ"א וספרא פ' שמיני, ובשמ"ר פס"ז ד"א החדש הזה לכם זה אחד מד' דברים שהראה הקב"ה למשה כו', וחסב שם בראשונה מעשה שמן המשחה אשר אינו פה בזה. ובגמרא במ"ר פס"ז ריש בהעלתך וכן בתנחומא בהעלתך מונה ג"כ רק ג' דברים כמו בפסיקתא, אך תחת אשר שם בפסיקתא מציא שריש שנאמר וזה לכם הסמא הגי' שם וכן בפרסות (בהערה שם תקתי ש"ל בפרשת, וכן ראינו כי הגיה קן נס הרד"ל. אבל אין צורך להבהיר) בהמה טמאה וסוהרם שנאמר זאת החיה אשר האכלו את זה לא תאכלו והראוהו באלצנ, ובתנחומא פ' שמיני הכותא הכריש מנין שנאמר וזה לכם הטמא בשרץ הסוּרץ על הארץ, תסם הקב"ה כל מין ומין והראה למשה וא"ל זה אכול וזה לא תאכל שנאמר זאת החיה אשר תאכלו וזה אשר לא תאכלו, ולפי זה מיושבת קושית הרום' מנחות כ"ט ט"א ד"ה שלש שהקשו וא"ת וליהשוב כו' ההוא דאלו מ"ב ע"ה דאמר וזאת החיה אשר האכלו תלמד שחם הקב"ה כל מין ומין והראה לו למשה ואמר לו זאת אכול וזאת לא תאכל, וי"ל דלא חשיב אלא הך דכתיב זה עכ"ל. ואין צורך לחירוטם כי לפי דברי התנחומא שהבאתי הך דרשה דחולין מקושרת אל השריט' שבמנחות ותוספות ביאור עליה: (יח) כדאם שהו אומר, הוספתי ע"ה כ"י רומי ורח"ס: (יט) מול כבר זהב כו', היה מכה בפטיש, הנאמר כזה היה נס ביגלדו הנאבד בשמיטות, ומונח צעריך ערך מרזב ב' וי"ל, ביגלדו בהעלתך מול כבר זהב והשלך לאור ונעשית היא וכפתוריה ופרחיה וקניה את הוי מקיס צמרונתה מנרמים היא מהענדל, פ"י בלשון ערבי קורין למקבה מרזבא: (כ) שנאמר כפתוריה, וגו', נס בנדלס (אות ג') מונח צמרות וכפתוריה ופרחיה נביעה זקניה ממנה יצאו, כן ע"ה העתיק קן ע"ה הכתוב נעל מדרש במ"ר שם: (כא) ומי עשאה הקב"ה, לזה כוון רש"י בהעלתך ה' ד', קן עשה את המנורה, ומדרש אנדה על ידי הקב"ה נעשית מאלים: (כב) זש"ה כי אתה תאיר נרי, מונח צמדות במ"ר שם אות ה' ושמ"ר פ"א: (כג) כדי לעלות אתכם צפני כל האומות, מכילתא בשלח פסוק

מדרש בהעלתך הנחומא

(שפיעס נט י), וזוהי הקב"ה מנהיגם ומאיר להם, שנאמר וזה' הולך לפניהם יומם וגו' (שמות יב כה), כיון שעמד המשכן קרא הקב"ה למשה ואמר לו אמור להם שיאירו לי, שנאמר דבר אל בני ישראל בהעלתך וגו' (כד) אמרו ישראל להקב"ה כי אתה תאיר נרי וגו'. ואתה אומר שנאיר לך, אמר להם הקב"ה בשביל לעלות אתכם אמרתי לכם שתאירו לי, כשם שהאירתי לכם, לכך נאמר בהעלתך:

[ו] **בהעלתך את הנרות**. (כה) מה כתיב למעלה מן הענין, ויהי ביום כלות משה וגו' ויקריבו נשיאי ישראל (נמדנר יז ב), ואחר כך דבר אל אהרן [ואמרת אליו] בהעלתך, (כו) וש"ה יראו את ה' קדושו כי אין מחסור ליראיו (תהלים לד י), אתה מוצא למעלה אחד עשר שבטים הקריבו, ושבת אפרים הקריב, ושבת לוי לא הקריב, וכל הנשיאים הקריבו, חוץ מנשיאו של לוי, ומי היה נשיאו של לוי, זה אהרן, שנאמר ואת שם אהרן כתוב על מטה לוי (נמדנר יז יח), ואהרן לא הקריב עם הנשיאים, והיה אומר (כו) אוי לי שמא בשבילי אין הקב"ה מקבל שבמו של לוי, א"ל הקב"ה לך אמור אל אהרן אל תירא, לגדולה מזו אתה מתקון, לכך נאמר דבר אל אהרן וגו', הקרבנות בזמן שבהם קיים הן נהגים, (כח) אבל הנרות לעולם, אל מול פני המנורה יאירו, וכך הברכות שנתתי לך לברך את בניי, אינן במלין לעולם:

[ז] **ד"א אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות**, (כט) שלא תהיו מבזין את המנורה הזו, שנאמר כי מי בז ליום קטנות ושםחו וראו את האבן הבדיל ביד זרובבל שבעה אלה (והרי"ד י), (ל) מהו שבעה, (לא) אלו שבעה כוכבים שמשוטטין בכל הארץ, יאירו שבעת הנרות, שבעה אלה כך הם חביבין לפניו, שלא תהיו מבזין עליהן, לכך נאמר אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות, שלא ישעה אותך יצרך לומר שהוא צריך אורה, ראה מה כתיב באורה, בחלונות בית המקדש, וחלונות אמונות אל התאים [וגו' כהחלונות האלה] (יחזקאל מ טז כה), בחלונות אין כתיב, (לב) אלא כהחלונות, שהיו רחבות מבחוץ וצרות מבפנים, כדי שיהיו מוציאים אורה לחוץ, אמר ר' ברכיה הבקן (לג) [ברבי] הברק הזה תולדת אש שלמעלה הוא כשהוא יוצא מבהיק את כל העולם, שנאמר ודמות החיות [מראיהם כגח"י] אש בוערות כמראה הלפידים וגו' ומן האש יוצא ברק] (שם א י), אמר הקב"ה איני צריך לאורה שלכם, [ולמה אמרתי לכם] אלא כדי להעלותך: (לד) אמר ר' חנינא העינים שכן, שחור ולבן יש בתוכן, ואין אתה רואה מתוך לבן, אלא מתוך שחור, (והאני) (לה) [ומה אם עיניך שיש בתוכן שחור ולבן ואין את רואה אלא מתוך השחור, הקב"ה שכולו אורה] צריך אורה משלך:

הערות ותקונים

פסוק וזה' הולך לפניהם יומם: (בד) אמרו ישראל להקב"ה, וכן הוא נדפס, אבל צעל מדרש נמ"ר השמיט זה: (כה) מה כתיב למעלה מן הענין, נמ"ר שם אות ו' ומוצא גילקוס בהעלותך רמז תשי"ט בשם התנחומא: (כו) וש"ה יראו את ה' קדושו, מוצא גילקוס תהלים רמז תש"ד בשם התנחומא: (כז) אוי לי שמא בשבילי אין הקב"ה מקבל, על שהיה לי חלק צענל: (כח) אבל הנרות לעולם, עיין מ"כ ובפי' מהר"ז ובהר"ל: (כט) ד"ל שלא תהיו מבזין, נמ"ר שם אות ז': (ל) מהו שבעה, נדפס בגי' ו' המורה, ואח"כ מתחיל ומוכו שבעה אלה שבעת הנרות, ובמדרש נמ"ר אלה זו המנורה, שבעה אלו שבעת הנרות ויש למחוק מלת "אלה", רק כוונת התנחומא הנדפס זו המנורה על הדגל ביד זרובבל, ועיין נחדושי הרד"ל ועיין צפי' מהר"ז: (לא) אלו שבעה כוכבים, שבעה כוכבי לכת: (לב) אלא כהחלונות, נפסיקתא פסקא קומי אורי (דף קמ"ה ע"ב) ר' גריסה בש"ר גלגל כתיב [וחלונות] [וחלונות] לו ולאמיו סביב סביב כהחלונות האלה (יחזקאל מ כה), כחלונות אין כתיב כאן, אלא כהחלונות חלונות כהות הוו אסומות הוו מקטיטת מפניס ומרמיטות מבחוץ כדי להאיר אורה לעולם, והעירתי שם בהערה ל"ז כחלונות אין כתיב כאן, דורש ה"ל היתרה כאלו נכתב כזה חלונות, וכן הביא רש"י ביחזקאל מ' כ"ה את הדורש כזה בשם ר' תנחומא והוא מתנחומא שלפניו, ושם גם במדרש נמ"ר פס"ז אות ז', והמ"כ נדחק שם בפירושו, ועולם ממנו שכוונת הדורש הוא כאשר בלרתי. והמאמר הזה מוצא נערוך ערך כהחלונות בשם הפסיקתא דקומי אורי, ובמדרש נמ"ר [ומכאן מתנחומא] מוצא נפשות מקרא דיחזקאל מ' פ"ו וצריך להניח ולהביא המקרא כמו שמוצא בפסיקתא, ע"כ. אולם הדורש החל להניח התחלת הכתובים, וכן מוצא בכל כ"י: (לג) גריני, הוספתי כמו שהוא בנ"י רומי וכ"י רח"ס, והסר גם נדפס, וממלא גם במדרש נמ"ר: (לד) אמר ר' חנינא, בנ"י רומי וכ"י רח"ס מוצא אמר ר' חנינא דרמשיק: (לה) ומה אם עיניך, הוספתי כמו שהוא בנ"י רומי ורח"ס ובנ"י, ובנדרש נשמע נ"כ ורק

כה

הנחומא

בהעלתך

מדרש

[ח] ד"א אל מול פני המנורה. בשר ודם מדליק נר מנר דולק, שמא יכול להדליק נר מתוך החשך, והקב"ה האיר נר מתוך החשך, שנאמר וחשך על פני תהום (בראשית 1, 5), מה כתיב אחריו, ויאמר אלהים יהי אור (שם 1, 5), ומתוך החשך הוצאתי אורה, ואני צריך לאור שלכם, ולמה אמר, אלא בשביל לעלותכם להעלות נר תמיד:

[ט] בהעלתך. (לו) וז"ה גם חשך לא יחשיך ממך [ולילה כיום יאיר בחשיכה כאורה] (תהלים קל"ט יב), ואתה אומר לנו בהעלתך את הנרות, למה הדבר דומה,

למלך שהיה לו אוהב, א"ל המלך תהא יודע שאצלק אני סועד, (לו) אלא התקין לי, הלך אוהבו התקין מטה של הדיוט, מנורה של הדיוט, שלחן של הדיוט, כיון שבא המלך באו עמו שמשין, (לח) סובקין לפניו מכאן ומכאן מנורות של זהב, כיון שראה אוהבו את כל הכבוד, נתבייש והטמין כל מה שהתקין, שהיה הכל מן ההדיוטות, א"ל המלך מה זה, לא אמרתי לך שאצלק אני סועד, למה לא התקנת לי כלום, א"ל אוהבו אדוני המלך ראיתי את כל הכבוד הזה שבא עמך, ונתביישתי והטמנתי כל מה שהתקנתי לך, מפני שהן כלי הדיוטות, א"ל המלך חייך שאני פוסל את כל כלי שהבאתי עמי, ובשביל אהבתך איני הפגן להשתמש אלא בשלך, כך הקב"ה כולו אורה, שנאמר ונחורא עמיה (שירי) [ישראל] (ויאלף כ כג), והוא אומר לישראל (לט) התקינו לי מנורה ונרות, מה כתיב שם, ועשו לי מקדש (שמות כח ח), ועשית מנורת זהב טהור (שם 35 טז), כיון שעשו באת שכינה, מה כתיב שם, ולא יכול משה לבא אל אהל מועד וגו' (שם מ ט), מיד קרא למשה (ם) [ויקרא אל משה], ובבא משה אל אהל מועד לדבר איתו (במדבר 1, 5), ומה דיבר אליו בהעלותך, חייכם בשביל חיבתכם אני פוסל את הכל, ומשתמש בשלכם, בהעלותך את הנרות:

[י] ד"א בהעלתך את הנרות. (מא) אמרו ישראל שלה אורך ואמתך המה ינחוני (תהלים 138 ג), גדול אורו של הקב"ה, החמה והלבנה מאירים לעולם, ומהיכן הן מאירין, מן זקוקי אור של מעלה הן הוטפים, שנאמר לאור חציו יהלכו לנוגה ברכ חניתך (תהלים 138 ג), גדול אור של מעלה, שלא ניתן לכל הבריות אלא אחד כמאה, (סב) שנאמר ידע מה בחשוכא וגו' (ויאלף כ כג), לפיכך עשיתי חמה ולבנה שיאירו לפניך, שנאמר ויתן אותם אלהים ברקיע השמים להאיר על הארץ (בראשית 1, 6):

[יא] (מג) ד"א אל מול פני המנורה יאירו. אמר (דוד) [שלמה] באור פני מלך חיים (משלי 15 טו), אמר ר' יעקב בר יוסי נמנעה שמחה מן הרשעים, וניתנה לישראל, שהוצרך הקב"ה לישב עם בשר ודם בנר, שאמר להם אל מול פני המנורה, ר' לוי אמר מנורה טהורה ירדה מן השמים, למה שאמר לו הקב"ה למשה ועשית מנורת זהב טהור (שמות 35 טז), א"ל כיצד נעשה, א"ל מקשה תעשה המנורה (שם), אעפ"כ נתקשה משה, ויירד ושכח מעשיה, עלה ואמר רבש"ע שכחתי, א"ל ראה ויעשה, שנמל במובע של אש, והראה לו עשייתה, ועוד נתקשה על משה, א"ל הקב"ה לך אצל בצלאל והוא יעשה אותה, יירד משה ואמר לבצלאל, מיד עשאה, התחיל משה תמיה, ואמר אני כמה פעמים הראה לי הקב"ה ונתקשיתי לעשותה, ואתה שלא ראית עשית

הערות ותקונים

ורב הסיוס קטל נכון: (לו) וז"ה גם חשך, מוצא בילקוט בטהלותך רמז תשי"ח בשם התנחומא, ומוצא ג"כ במדרש במ"ד שם אות ח: (לו) אלא התקין לי, כן כפאות ומוטות ליטע עליהם: (לח) סובקין לפניו, כ"ה ככ"י רומי וכ"י רח"ס וגם בתנחומא הנדפס בדפוס קאמברידג' ודפוס ווילניא גם מאתנאס, אולם בדפוסים אחרים הלינו סבבו מכהן ומכהן, וכן במדרש במ"ד סיבבו [ואולי צ"ל סובבין] מיכן ומיכן, ובילקוט בטהלותך שם בסמיט המלה: (לט) התקינו לי מנורה וגרות, במלות מנורה וגרות ליהא ככ"י רומי וכ"י רח"ס, ונמצא גם בנדפס ובמדרש במ"ד וגם בילקוט: (ם) ויקרא אל משה, גם בנדפס ליהא כן, מיד קרא למשה שנאמר ויקרא אל משה, וכה"צ ובבא משה וגו', אולם בסגרתו ויקרא אל משה, כי ליהא נקרא בספר במדבר, וליהא גם ככ"י רומי וכ"י רח"ס, וליהא במדרש במ"ד, ולא כהונן הניה כן ברש"ם במדרש במ"ד ע"פ התנחומא הנדפס, וגם הר"ז האריך בזה אך למוחר: (מא) ד"ל בטהלותך אמרו ישראל, בנדפס אות ו אין פירוד בין המאמרים, ומתחבר למאמר שלפניו, והוא ענין בפני עולמו, ובמדרש במ"ד אות ס' חסריס המלות ד"ל בטהלותך: (מב) שנאמר ידע מה בחשוכא, ד"ל אל תקרי מה אלא מאה: (כב) ד"ל אל מול פני המנורה יאירו אמר דוד, כן הוא ככ"י רומי וכ"י רח"ס ובנדפס גם במדרש במ"ד אות ס' וצ"ל אמר שלמה, לו

מדעתך, בצלאל שמא (מד) בצל אל היית עומד כשהראה לי הקב"ה, לפיכך כשהרב בית המקדש נגנזה המנורה, וזה אחד (מה) מחמשה דברים שנגנזו, הארון, והמנורה, והאש, ורוח הקודש, וכרובים, וכשישוב הקב"ה ברחמיו ויבנה ביתו והיכלו הוא מחזיר למקומו, ומשמה את ירושלים, שנאמר ישושם מדבר וציה וגו' (ישעיה ס"ה), ואומר פרוה תפרה ותגל אף גילת וגו' כבוד הלבנון ניתן לה הדר הכרמל והשרון המה יראו כבוד ה' הדר אלהינו (ס"ז):

[יב] וידבר ה' וגו' קח את הלוים (נמדנר ח סו). (מו) ילמדנו רבינו, כמה נימין היו בכנור שהיו הלוים מנגיניו בו, (מז) כך שנה ר' יהודה שבע נימין היו באותו כנור, שנאמר שובע שמחות את פניך (תהלים סו יא), אל תקרי שובע אלא שבע, וכן אמר דוד שבע ביום הללתיך (ס"ז ק"ט קסד), ולימות המשיח נעשית שמונה, שכן אמר דוד בנינו, למנצח בנגינות על השמיניות (ס"ז ס"ה), ולעיתו לבא נעשית עשר, (סח) שנאמר (שירי לאלהים שיר חדש וגו') [אלהים שיר חדש] לך בנבל עשור אומרה [לך] (ס"ט קסד), ומי התקין להם, שמואל ודוד, שנאמר המה יסד דוד ושמואל הוראה באמנותם (ד"א ט"ז כג), והם העמידו חלוקי השיר, והיו הלוים עומדין על הדוכן, ומזמרין לפני מי שאמר והיה העולם, ראה חיבה שחיבב הקב"ה את הלוים, ומתחלה בחר בהם הקב"ה שיהיו משמשין אותו, לפיכך אמר הקב"ה למשה, הרבה הלוים חביבים לפני, קח אותם לשמי לשררה, (שנאמר) (מט) [מניין ממה שקראו בענין] קח את הלוים:

[יג] ד"א קח את הלוים. (ג) וז"ל ה' צדיק יבחן (תהלים י"א ס), אין הקב"ה מעלה את האדם לשררה, עד שבוהן ובודק אותו תחלה, וכיון שהוא עומד בנסיונו, הוא מעלה אותו לשררה, וכן אתה מוצא באבינו אברהם ניסה אותו הקב"ה עשר נסיונות, ועמד בנסיונו, ואחר כך בירכו, שנאמר וה' ברך את אברהם בכל (בראשית כ"ד), וכן יצחק ניסהו בימי אבימלך, ועמד בנסיונו, ואחר כך ברכו, שנאמר ויורע יצחק בארץ ההוא [וגו' ויברכהו ה'] (ס"ז ט"ז), וכן יעקב ניסהו בכל אותן הצרות, בעשו ובדינה וביוסף, והיאך יצא מביט אביו ואמו, כי במקלי עברתי וגו' (ס"ז ל"ג), וברכו, שנאמר וירא אלהים אל יעקב עוד [בבואו מפרן ארם ויברך אותו] (ס"ז ט"ז), וכן יוסף ניסהו באשת פוטיפר, והיה חבוש י"ב שנה, ואחר כך יצא ונעשה מלך, על שעמד בנסיונו, הרי ה' צדיק יבחן, ואף שבטו של לוי נתנו נפשם על קדושת שמו של הקב"ה, שלא תבטל התורה, שבשעה שהיו ישראל במצרים, מאסו את התורה, ואת המילה, והיו כולם עובדי ע"ז, שכן יחזקאל מוכיח, שנאמר ואמרת אליהם כה אמר ה' אלהים ביום בהרי בישראל וגו' (יחזקאל כ"ט), ומה כתיב בסוף, וימרו בי ולא אבו לשמוע אלי [איש את שקיצי עיניהם לא השליכו ואת גלולי מצרים לא עזבו] (ס"ז ט"ז), מה עשה הקב"ה הביא חשך על המצרים שלשת ימים, והרג בהם כל רשעי ישראל, שכן הוא אומר [כאשר נשפפתי את אבותיכם במדבר בארץ מצרים] [וגו'] וברותי מכם וגו' (ס"ז ט"ז), וכן הוא אומר התאנה הנמה פניה וגו' (ס"ז ט"ז), (נא) אלו הרשעים שהיו בישראל והנפלים סמדר נתנו רית (ס"ז), אלו הנשואים שעשו תשובה ונתקבלו, קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך (ס"ז), שהרי הגיע קץ הגאולה, (גב) אבל שבטו של לוי כולם היו צדיקים, והיו עושים את התורה, שנאמר כי שמרו אמרתך (דברים ל"ג ט), (גב) זו התורה, ובריתך ינצורו (ס"ז), זו המילה, ולא עוד אלא כשעשו ישראל את העגל לא נשתתפו שם שבטו

הערות ותקונים

אז נריך להביא קרא אחר מהללים: (מד) צל אל היית, צרכות ל"ס: (מה) מחמשה דברים שנגנזו, עיין יומא כ"א, הוריות י"ב, תוספתא יומא פ"ב, ותוספתא סוטה פ"ב, אדר"ל סוף פ"א, ירושלמי תענית פ"ב, הוריות פ"ג כ"ב, חזית פ"ח: (מו) ילמדנו רבינו, במדרש במ"ד פט"ו אות י"א במקום ילמדנו רבינו הביא הלכה כמה נימין יכו': (מז) כך שנה ר' יהודה, תוספתא ערכין פ"ב, ונגמרה ערכין י"ז ט"ז, ובמדרש שו"ט מזמור פ"א בני' ר' יהודה צברי אלגלי, ועיין בפסיקתא רבתי ריש פסקא כ"א: (מח) שנאמר שיר לאלהים, הסגרתי והבאתי הכתוב לאלהים שיר חדש, וז"ל לנכון בכל כ"י ונגדפם ובמדרש במ"ד: (מט) [מניין ממה שקראו בענין, כ"ה בני' ככ"י רומי וכ"י רח"ס ונגדפם ובמ"ד: (ג) וז"ל ה' צדיק יבחן, מוצא גיליוס בפסולתך רתן תה"ם בשם התנחומא ומוצא גם במדרש במ"ד פט"ו אות י"ב: (גא) אלו הרשעים, חזית פ"ב: (גב) חגל שכתו של לוי, שמ"ד פ"ט, ספרי בהעלתך פסקא ס"ו: (גג) זו התורה, זה שמעם במדרש במ"ד: ז"ל

של לוי, שנאמר ויעמד משה בשער המהנה ויאמר מי לה' אלי ויאספו אליו כל בני לוי (שמות לג ט), כיון שאמר משה [שימוך] איש חרבו על ירכו (שם שם טו), מיד עשו כן, ולא נשאו פנים, וכן משה סברכן האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו וגו', כי שמרו אמרתך ובריתך יצצרו (דברים לג ט), כיון שראה הקב"ה שהיו כולם צדיקים, וניסה אותם ועמדו בניסיונם, שנאמר אשר נסיתו במסה (שם שם ח), מיד אמר הקב"ה והיו לי הלויים, לקיים מה שנאמר ה' צדיק יבחן (מלכים יא ט), אבל רשעים כתיב בהם ורשע ואוהב חמס שנאה נפשו (שם), אמר דוד אשרי כל ירא ה' החולך בדרכיו (שם קמח ה):

[יד] וידבר ה' וגו' עשה לך שתי חצוצרות כסף (במדבר י ט), (נד) וזש"ה שאו שערים ראשיכם [והנשא פתחי עולם] (מלכים כד י), (נה) בשעה שהכניס שלמה את

הארון לבהמ"ק, התהיל לומר שאו שערים ראשיכם, שהיו הפתחים שפלים, [ואמר] והנשא פתחי עולם ויבא מלך הכבוד, אל"ה השערים מי הוא זה מלך הכבוד (שם ט ט),

(נו) מיד בקשו השערים לבלוע, אילולי שאמר ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה (שם), חזר ואמר ה' עוזו וגבור (שם ט), אמר להם התגדלו שמלך הכבוד בא עליכם, (נז) מיד

חלקו לו כבוד, ונשאו לו כבוד, ונשאו את עצמן, ונכנס הארון, אמר להם הקב"ה אתם חלקתם לי כבוד, כשאחריב את ביתי, אין אדם שולט בכם, תדע שכל כלי בהמ"ק גלו

לבבל, שנאמר ויתן ה' בידו את יהויקים מלך יהודה [ומקצת כלי בית האלהים ויביאם ארץ שנער] (יהואל ה ב), אבל שערי בהמ"ק במקומן נגנזו, שנאמר סבעו בארץ שעריה (איכה ד ט):

[מו] (נח) [ך"א] מהו ה' צבאות הוא מלך הכבוד (מלכים כד י). (נח) שהוא חולק מכבודו ליראיו כבודו, כיצד הוא נקרא אלהים, וקרא למשה אלהים, שנאמר

ראה נתתיך אלהים לפרעה (שמות ז ט), הוא מחיה מתים וחלק מכבודו לאליהו והחיה את המת, שנאמר ויאמר אליהו ראי חי בנך (מ"א יז כג), שהקב"ה חולק מכבודו ליראיו,

למלך המשיח מלביש לבושו, שנאמר הוד והדר תשובה עליו (מלכים כא ו). (ס) שני רבותינו מלך בשל דם אין רוכבין על סוס, ואין לובשין לבושו, ואין משתמשין בכתרו, ואין

יושבין על כסאו, ובכולם חלק הקב"ה ליראיו ונתן להם, מנין שנאמר ה' בסופה ובשערה דרכו (מחזק ט ב), ונתנה לאליהו, שנאמר ויעל [אליהו] בסערה השמים (מ"ז נ"א), ואין

לובשין לבושו, מה כתיב (ו) הוד והדר לבשת (מלכים קד ט), ובמלך המשיח כתיב, הוד והדר תשובה עליו (שם כא ו), ואין משתמשין בכתרו, מה כתיב במשה, ומשה לא ידע כי קרן

עור פניו (שמות לו כט), ואין יושבין על כסאו, וכתיב וישב שלמה על כסא ה' למלך (דברי"א כט ג), ואין משתמשין בשרבישו, ונתנו למשה, שנאמר ואת המטה הזה תקח בידך וגו' (שמות ד יו),

הערות ותקונים

(נד) וזש"ה שאו שערים, נמ"ר פס"ז אות י"ג: (נה) נשעה שהכניס שלמה את הארון, כ"ה במדרש נמ"ר שם,

חנל במדרש נמ"ר פ"ד אות ג' נסגנון אחר, כי המסדר לקח שם את המלחמ מן מדרש שו"ס מומור כ"ד,

ובכאן בפס"ו הוא כולו מן התנחומא שלנו, וכ"ה בתנחומא הנדפס אות ס', חנל בתנחומא הנדפס ואלף אות

ז' ושמ"ר ריש פ"ח ג"כ נסגנון אחר, ועיין גם בקה"ר. פסוק וסוד משניס: (נו) מיד בקשו השערים לבלוע

חלני שאמר ה' צבאות וגו' חזר ואמר ה' עוזו וגבור, כ"ה בנדפס ובכ"י ספרד ובמ"ר, רק במקום לבלוע

הג' שם לירד עליו ולרזן את ראשו. ובכ"י רומי ובכ"י רח"ס הגי' מתוקנת יותר וכך ליתא שם מיד בקשו

השערים לירד לרזן את ראשו חלני שאמר ה' עוזו וגבור ה' גבור מלחמה, חזר ואמר להם שאו שערים

ראשיכם ושאו פתחי עולם, וזו גי' יסרה, כי הכתוב ה' עוזו וגבור הוא מוקדם בקרא. (נז) מיד חלקו לו

כבוד, עיין סופס דף ט', איכה רנתי פ"ב אות י"ג ושמ"ר פ"ח: (נח) ד"ל מהו ה' צבאות שהוא חולק

מכבודו, מובא בליקוט בעלעון רמז חש"כ בשם התנחומא, והשמים צלמנו מלחמ שם, ורח"כ מתחיל עשה

לך משלך אחי עשה והוא בתנחומא כ"ה שלפני: (נח) שהוא חולק מכבודו, בכ"י רומי וכ"י רח"ס הגי' ד"ל

מי הוא זה מלך הכבוד ה' צבאות וגו' אמר ר' אבין הלוי ברבי מי הוא זה מלך הכבוד שהוא חולק כבוד ליראיו,

וכן הוא לעיל כפ' שאו אות ז"ר, ותקנתי שם שז"ל ויבא מלך הכבוד: (ס) שני רבותינו, משנה סנהדרין

כ"ב ע"א, ושם הגי' אין רוכבין על סוס ואין יושבין על כסאו ואין משתמשין בשרבישו וכו'. ובמשנה ליתא ואין

משתמשין בכתרו רק הוא לקוח מהוספתא סנהדרין פ"ד, וגם הרמב"ם הלכות מלכים פרק כ' ה"ח הביא

ולא בכתרו ולא צלח מלך כלי תשמישו, והוא מהוספתא סנהדרין פ"ד, ועיין לעיל כפ' שאו אות ז"ר, וכל המלחמ

הזה מן שני רבותינו עד מה הקב"ה כתיב עז ליתא בנדפס (אות ט'). וליחא בכ"י ספרד, וכן ליתא בכ"י ה'

של אקספארד, (שהוא קובץ מן תנחומא הנדפס), וכן ליתא במדרש נמ"ר פס"ז אות י"ג, כי בעל המסדר

מן מדרש נמ"ר העתיק מן פ' בעלעון תנחומא מלה צלמנו כמו שהוא כעת בנדפס, ומה שחכר שם הכר נס

מה הקב"ה כתיב בו, עלה אלהים בתרועה ה' בקול שופר (הכלים מזו), אמר הקב"ה למשה מלך עשיתך, שנאמר וידי בישרון מלך (דברים לג ה), מה המלך כשהוא יוצא תוקעין לפניו, (סא) אף אתה כשאתה יוצא יהי תוקעין לפניך, עשה לך שתי הציצרות ככף: [מז] ד"א [עשה לך שתי הציצרות ככף]. (סב) וז"ל ירא את ה' בני ומלך (משלי כד כה), אמר ר' יצחק בר אלעזר דקיסרין (כג) מה שעשתה חכמה עפרה לראשה, עשתה ענוה (סד) (שוליים) [סוליים] לרגלה, כתיב ראשית חכמה יראת ה' (תהלים קיח י), וכתיב להלן עקב ענוה יראת ה' (משלי כד ד), לכך אמר שלמה ירא את ה' בני ומלך, (סה) מהו ומלך, אלא המליכוהו עליך. ד"א ומלך, ומלך על יצר הרע שנקרא מלך, שנאמר ובא אליה מלך גדול וגו' (קהלס ע יד). ד"א ומלך, מן המלך, יכול אם יאמר לך המלך עבוד ע"ז שתשבע לו, ת"ל ירא את ה' בני, כך נבוכדנצר אמר לחנניה מישאל ועזריה לעבוד ע"ז לא שמעו לו, אלא אמרו לו לאלהך לא איתנא פלחין ולצלם הדבא די הקימת לא נסגד (דניאל ג יח), הצדא שדרך מישך ועבד נגו (שס שס יד), (סז) [אונסוס] אתם אומרים, אתמול כל מי שהיה מבקש ליקח לו ע"ז, היה הולך לירושלים, שנאמר ופסיליהם מירושלים ומשומרון (משיח יי), ועכשיו באתם להצדות ע"ז, הצדא שדרך מישך ועבד נגו, לא כך אמר לכם הקב"ה שתהיו שומעין למלכות, כל מה שהיא אומרת לכם, שנאמר אני פי מלך שומר (קהלס ח ג), אמרו לו אתה מלך עלינו (סז) למסין ולארגוניות, אבל לעבוד ע"ז נבוכדנצר וכלב שוה, ענו שדרך מישך ועבד נגו [ואמרין למלכא נבוכדנצר] לא (הששין) [חשחין] אנהנא על (דנא) [דנה וגו'] הן איתי אלהנא וגו' (דניאל ג יז), אמרו בין מציל ובין אינו מציל ידיע (להוי) [להוא] לך וגו' (שס שס יח), הוי ירא את ה' בני ומלך. עם שונים אל תתערב (משלי כד כה), עם אותן שאומרין שהן שתי אלהות בעולם אל תתערב להם שסופן לאבד מן העולם, שנאמר והיה בכל הארץ נאם ה' פי שנים [בה] יכרתו [יגועו] והשלישית יותר בה (זכריה יג ה), מי הם השלישית אלו ישראל, שנאמר ביום ההוא (יהוי) [יהיה] ישראל שלישיה (ישעיה יב כד), הוי ירא את ה' בני ומלך: [זי] (סח) [ד"א ירא את ה' בני ומלך]. כל מי שירא מן הקב"ה נעשה מלך, סמי אתה למד מאברהם על ידי שנתירא מן הקב"ה נעשה מלך, שנאמר כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה (גנלסית כג יג), ומניין שנעשה מלך, (סט) [אמר ר' ברכיה הכהן

הערות ותקונים

במדרש נמ"ר, וכל הטסחאות מן הגדפס מנאס נס במדרש נמ"ר: (סא) אף אתה כשאתה יוצא יהי תוקעין לפניך עשה לך שתי הציצרות. בגדפס אות ס' וכן במדרש נמ"ר סוף אות י"ג נוסף בשבעה שחבא יוצא ומכניס את ישראל תוקעים צבס והס מתכנסין שאלמר ותקעו צהן וטועדו חליך [במדבר ג י], לפיכך עשה לך שתי הציצרות ככף: (כב) ד"א וז"ל ירא את ה' אמר ר' יצחק ב"ר אלעזר, התחלת המאמר עד ומאו ומלך בתניככו עליך ליחא בגדפס וגם לא במדרש נמ"ר שס, וכן חסר בכ" ספרדי ונכ" ס' של אקספארד: (כג) מה שעשתה חכמה, מוצא צילקוס משלי רמו תחק"ס צבס התנחומא, מזה תראה שיהי גם לפניו התנחומא כמו שלפניו ושמש בגדפס, פיין כערה שלפניה, וכן נסנה במאמר צירושלמי שבת פ"א סוף כ"ב (דף ג' ע"ג). ובמקום לפניו עשה עטס שוליים לרגלה בני' שס עשה עטס עקב לסוליה, ובמדרש חוית ריש פ"א אות ס' מה שעשה הכמה עסרה לראשה עשה עטס סדל לעקבה, ובתנחומא ריש צראשית מוצא מאמר הדומה לזה, הכורה סוליה [ז"ל סוליסה] עטס וכתרה יראה ורלית' צס' התפתח לרבינו נסס סל צרכות פ"ס דף כ"ה ע"א שביא צבס סילמנו והוא במאמר מהתנחומא הגדפס שהבאתי רק בצעות שס סילמא עטס ז"ל סוליסה עטס, וכן וכתרה יראה ז"ל וכתרה יראה, וכן הביא שס רבינו נסס מאמר צירושלמי שבת, ובחוס' צימות ק"ץ ע"ב ד"ס במסוליים הביא במאמר כוס צבס מדרש חוית, וברוקה בהתחלת שורס ליראח הביא המאמר צבס בספיקה, ובסעיות צבסו להספיקה ס' ח' אות ו' שלא מנאל לא בספיקהא ולא צרכיה סל סקס [סד] סוליים, תקגתי סוליים, וכ"ס לנכון צכ"י רומי וכ"י רח"ס ופי' צרומי solea מין מנעל שאין לו עקב (פאחטפספס): (סד) מכו ומלך, מכאן מוצא בגדפס ובמ"ר פס"י אות י"ד וכן מוצא צילקוס משלי רמו תחק"ס צבס התנחומא. ופיין וי"ר פל"ג, קב"ר פ"ס, התנחומא נח אות ס"ו, ילקוס דניאל רמו חלף ס"א, חנ"ב ס"ו, חוית פ"ב: (סז) חונסוס חסס אומרים, זה חוספתי ע"פ כ"י רומי וכ"י רח"ס, ונחנאל גס במדרש נמ"ר חנל נשמש בגדפס מן ועבד נגו עד ועבד נגו, והוראת מלת חונסוס בלרתי לשל כפרסת נח הכרה קל"ז: (סח) ד"א ירא את ה' [בני] ומלך, מוצא צילקוס משלי רמו תחק"ס צבס התנחומא, ואך נח הכרה קל"ז: (כח) ד"א ירא את ה' [בני] ומלך, מוצא צילקוס משלי רמו תחק"ס צבס התנחומא, ואך נחנאר שס חניין תנחומא, כי הוא המסך המאמר מראש כרמו חניין שס תנחומא: (סט) אמר ר' צרכיה הכהן

ברבי בשם ר' חלבון [כתוב אל עמק שוה הוא עמק המלך (ג'א'ס י' י'), (מהו עמק שוה), שהיושבו הכל ונמלו עצה וקצצו אורים ועשו כמא והושיבו אותו עליהם מלך, ולא תאמר אברהם בלבד אלא משה שנתיירא מן הקב"ה נעשה מלך, (ע) [ומניין שירא, שנאמר ויסתר משה פניו כי ירא מהכיט אל האלהים (שמות ג' ו'), ומניין שנעשה מלך], שנאמר ויהי בישרון מלך (דברים לג ט), א"ל הקב"ה למשה מלך עשיתך, מה מלך כשיוצא למלחמה תוקעין לפניו, אף אתה כשאתה יוצא למלחמה יהי תוקעין לפניך, (עא) שנאמר עשה לך שתי חצוצרות כסף:

[ית] (עב) ד"א עשה לך. משלך, עשה לך, לך אתה עושה, ולא לאחרים, (עג) אתה משתמש בהן, ואין אחר משתמש בהן, (עד) תדע לך שהרי יהושע תלמידו לא נשתמש בהן, אלא בשופרות, כשבאו להלחם ביריחו, נתכנסו ביריחו שבעה אומות, שנאמר ותעברו [את] הירדן ותבואו אל יריחו וילחמו בכם בעלי יריחו האמרי והפרזי [והנכנעני והחתי והגנש] החי והיבוסי (יהושע כ' יא), וכי שבע אומות היו בעלי יריחו, שהוא אומר בעלי יריחו האמורי וגו', (עה) אמר ר' שמואל בר נחמני יריחו היתה (עו) נגדה של ארץ ישראל, אמרו אם יריחו נכבשת כל הארץ נכבשת, לפיכך נתכנסו לתוכה שבע אומות, מה כתיב וירע העם ויתקעו בשופרות (שם ו'), מלמד שאפי' יהושע תלמידו לא נשתמש בהן, ולא תאמר ליהושע, אלא אפי' משה רבינו עצמו עד שהוא חי נגזו. אמר ר' יצחק הרי שמישה אחר בשעה שהוא בא להפטר מן העולם, הקהילו אלי [את כל זקני שבטיכם ושומריכם] (דברים לא כח), והיכן היו החצוצרות, שלא היה אומר תוקעו בהן ויתכנסו, אלא שער שהוא בחייו נגזו, (עז) אמר ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי לקיים מה שנאמר ואין שלטון ביום המות (קהלת ח ט), דו"ע עשה לך, ואין אחר משתמש בהן כל ימך:

[יט] ד"א עשה לך. אתה משתמש בהן, שאתה מלך, ואין אחר משתמש בהן, (עח) אלא דוד המלך, (עט) שנאמר ויעמדו הלוים (על עמדם) [וגו'] והשיר משורר והחצוצרות מחצרים (דס"ט כ ט כה), (פ) אמרו רבותינו (פא) אף החצוצרות שהיו

הערות ותקונים

כספן, הספתי ע"פ כ"י רומי ורח"ס, וכ"ס בילקע שם, ובכ"ז פמ"ז אות ה' ה"י ר' ברכיה ור' חלבון בשם ר' שמואל בר נחמן, ובפמ"ז אות ה' במקום ור' חלבון ה"י ור' חנינא יש לתקן ור' חלבון, ובקצ"ד פ"ד פסוק סוכ ילד מסכן חסד שמות האמרים, ובגדלם כהעלתך אות פ' וכן במדרש נמ"ד סוף אות י"ד חסדים המלות שהספתי: (ע) ומניין שירא, הספתי ע"פ כ"י רומי ורח"ס, וכ"ס בגדלם (סוף אות ט'), וחסד כל הסיום במדרש נמ"ד סוף אות י"ד: (עא) שנאמר עשה לך חצוצרות, בגדלם גורם מניין ממה שקראו ענגין עשה לך שתי חצוצרות: (עב) ד"ל עשה לך משלך, מנא בילקע כהעלתך רמז חשכ"ד בשם התנחומא. ונשנה בספרי כהעלתך פסקא פ"ב, ומנא במדרש נמ"ד פס"ז אות ט"ז: (עג) אחה משתמש בזה, מחמת כ"ח פ"ב, ב"ד פל"ז, קה"ר פ"ח: (עד) מדע לך, ומנא גם בילקע יהושע רמז ט"ז בשם התנחומא: (עה) אמר ר' שמואל בר נחמני, מנא בילקע יהושע רמז ל"ב בשם התנחומא: (עו) נגדה של ארץ ישראל, כ"ס גם בכ"י רח"ס, ובילקע יהושע שם ובמדרש נמ"ד נגדה של ארץ ישראל, אבל בגדלם יריחו היתה סוגרה של ארץ ישראל, ובכ"י ה' של אקספארד ובכ"י ספרי גם בכ"י רומי במשנת נגדה של ארץ ישראל וז"ל נגדה ברי"ש, ופי' נגדה בריח מלשון השמטה ער הערר, כמו שפגנרין החומה כנחיה כך סגרה יריחו על כל ארץ ישראל, ובגדלם סוגרה מלשון ויריחו סוגרת ומסגרת, וכבר נכל כספור ופרה פ"ד דף ל"ה ע"ב (דפוס בערלין) הביא המאמר בשם התנחומא וכתב כלומר יריחו הוא ער ומשגול: (עז) אמר ר' יהושע דסכנין לקיים מה שנאמר אין שלטון ביום המות, נשנה במדרש ב"ד פל"ז אות ג' ויקרבו ימי ישראל למות כתיב אין אדם שלים ברוח לכולא את הרוח ואין שלטון ביום המות ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי חצוצרות שעשה משה במדבר בשעה שנסה למוס נחם הקב"ה שלא יהא אחר חוקע בזה והס באים אלנו דכתיב סקילי אלי וגו' לקיים מה שנאמר ואין שלטון ביום המות ועיין קה"ר סוף פ"ח: (עח) אלף דוד המלך, עיין בפ"י מהר"ו שאין הכוונה על דוד עצמו אלף על המלכים וזע דוד: (עט) שנאמר ויעמדו הלויים על עמדם, וכן הוא בכ"י רומי וכ"י רח"ס, ובכ"י ספרי ויעמוד את הלויים על עמדם וכן הוא גם בגדלם ואף בדפוס מאגפובה, אבל בדפוסים אחרונים הסמינו המלות על עמדם והציגו מלת "וגו" וכן במדרש בנ"ד מובאים המלות "על עמדם" ולא נמאלו בקרא: (פ) אמרו רבותינו, במדרש נמ"ד אמר רב, ובגדלם בדפוסים ראשונים אמרו רבותינו ובדפוסים אחרונים אמרו ר"ז: (פא) אף החצוצרות שהיו במקדש אף הם נגזו, עיין במדועי הד"ל שכתב נראה ר"ל שלא היו משמיעין בחצוצרות אף בימי

במקדש אף הם נגנו, אבל דוד המלך היה משתמש בכנור, שנאמר עורה כבודי עורה הנבל וכנור (תהלים מ ט). (פב) אמר ר' פנחס הכהן בר חמא כנור היה תלוי למעלה מראשותיו של דוד, כיון שהגיעה הצות לילה, רוח צפנית מנשבת בו, והיה מנגן מאליו, מיד היה דוד עומד וכל התלמידים שהיו עוסקין בתורה, והיו מנדיין שינה מעיניהם, והוגין בתורה עד עמוד השחר, לפיכך היה אומר דוד עורה כבודי, דרך השחר להיות מעוררת בני אדם, אבל אני אעירה שחר: ד"א עורה כבודי. מהו עורה כבודי, מפני כבוד יוצרי, שהיה יצרו אומר לו דוד הלא אתה מלך, דרך מלכים להיות עומדים בשלש שעות [ביום], ולמה אתה עומד בחצות לילה, והיה אומר לו עורה כבודי, אין כבודי לפני כבוד יוצרי, לכך נאמר עורי כבודי, והיה עומד בחצות לילה ומקלם להקב"ה, שנאמר הצות לילה אקום והודות לך על משפטי צדקך (שם קט טז), אמר דוד חייב אני לעמוד בחצי הלילה ולקלסך על פלאות שעשית עם זקניתי בחצי הלילה, שנאמר ויהי בחצי הלילה ויחרד האיש וילפת וגו' ויאמר מי את ותאמר אנכי רות אמתך, אמר לה ליני הלילה [וזהו בבקר] אם ינאלך טוב וגו' (רות ג ט ז). (פג) אמר ר' יהודה [הלוי] בר שלום אמרה לו בדברים אתה מוציאני, אמר לה חי ה' (שם ט ז), איני מוציאך בדברים. [ד"א] חי ה', מלמד שהשביעי ייצרו שהיה מקטרו, ואמר לו אתה פנוי והיא פנויה, הוי השנה שתזקק לה, מיד נשבע אותו הצדיק חי ה' (פד) איני נוגע בה בזו הלילה, ולא בועז לבדו אלא כל הצדיקים משביעים על יצרם, שכן אתה מוצא ברור שכשנפל שאלו בידו מה אמר דוד, ויאמר דוד חי ה' כי אם [ה'] ינפנו או יומו יבא וסת (ז' ט ז), (פה) למה נשבע שני פעמים, אמר ר' שמואל בר נחמן היה יצרו בא ואומר לו אילו נפלת אתה בידו לא היה מרחם עליך והיה הורגך, (פו) וכן התורה מותר להורגו, שהרי רודף הוא, לפיכך קפץ ונשבע שני פעמים, חי שאיני הורגו, (פז) אמרו ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אתה

הערות ותקונים

זימי דוד אלף במקדש, ולשון נגנו ללו דווקא אלף מלהשתמש בזה חוץ למקדש קאמר וכדקאמרינן ב"ר כ"ז פ"א שאין הללו אלף בשערי מזרח בזה הכותל וכדברי הירושלמי שהביאו ריב"ז ור"ן שאין הללו אלף נגנולין ע"ס: (פב) אמר ר' פנחס הכהן בר חמא כנור היה תלוי למעלה בו, ככ" רומי וכ" רח"ט הני כך אמר ר' פנחס בר חמא קיסמין היה שם למעלה (וככ" רומי קיסמין, ונרשם שם כלזו שחבר מלת כנור) ומסתו של דוד וזהו עומד ליגע בתורה היה מקום בו, וכל הלמודי תורה היו עומדין ויגישו בתורה שנאמר עורה כבודי עורה הנבל וכנור. והסופר מהקצנן הזה מאקסארד השמים הלשון הזה והליג כמו שהוא נדפס (אות י), והמסדר הזה מתחומא הנדפס הביא כמו שהוא בצנלי ברכות ג' ע"ב. והמספרים ממאקסארד השמים הללו אמר ר' פנחס הכהן בר חמא כמו שהוא נדפס קאמסארד ודפוס ויניאל וככ" ספרדי וכ" ה' של אקסארד והליג אמר ר' שמעון חסידא ע"פ מאמרו שם בצנלי ברכות אמר ר' אחא בר חיננא אמר רבי שמעון חסידא, ובמדרש במ"ר פ"א אות ט"ז הביא כלשון התחומא הנדפס. ונשאר שם אמר ר' פנחס הכהן בר חמא, אבל הביא כלשון הנדפס שהוא מנמרה בצנלי, ובפסיקתא דרב כהנא פסקא ז' (דף ס"ב ע"ג) וצברתה פ"א וצירושלמי ברכות פ"א ה"א (דף ב' ע"ד) ומדרש שו"ס מומור כ"ב ואיכה רבתי סוף פ"ב ורות רבה ריש פ"ו נוסחא אחרת בזה ר' פנחס בשם ר' אלעזר בר מנחם אמר (ובמדרש שו"ס בשעת רבי בשם ר' אלעזר, ז"ל רבי [פנחס] בשם ר' אלעזר) מה היה דוד עשה היה נוטל נבל וכנור ונתנו מראשותיו ושמד בחצי הלילה ומנגן בהם והיו חכמי ישראל שומעין את קולו ואומרים מה דוד מלך ישראל עוסק בשוק בתורה חס על אחת כמה וכמה וגמלאו כל ישראל עוסקים בתורה על ידו. (ובצירושלמי קאמסארד אחר, עיין בפסיקתא העברה ס"א) ואח"כ מהחל מאמר שני בשם ר' לוי הלון היה פתוחה על גבי מפתחו של דוד לרוח שפן והיה הכנור תלוי כנגדו, והיתה רוח לפונית יוצא בחצי הלילה ומנשבת בה והיה הכנור מנגן מאליו בו. ובמדרש איכה שם הליג צפ"ר ז. כמו שהוא בצנלי בשם ר' אחא בר חיננא. ובמדרש רות רבה קצר בלשון והליג, וכו', ולדעת י"י נחמן כן בתחומא שפנינו ע"פ הירושלמי והפסיקתא, וההבדל בין לשון הפסיקתא ללשון הצנלי עיין מה שהעירתי בפסיקתא שם הערה י"ז: (פג) אמר ר' יהודה הלוי בר שלום, הוספתי מלת הלוי כמו שהוא בכ" רומי ורח"ט ובנדרש, אבל במדרש במ"ר בשעת אמר ר' יהושע בן לוי צנלי שלום: (פד) איני נוגע בה בזו הלילה, מלת הלילה נשמע במדרש במ"ר: (פה) למה נשבע שני פעמים, חכז המ"ב אחד כנגד יצרו שמסתו שלא כדן, והשני על הכסיו כדן שהרי רודף היה, וב' פעמים חי ה' וחלילה לי מה', והר"ז כתב ל"ט שאין כהנא רק שנועה אחת, וברות רבה ניהא למאמר זה סלו, והמאמר בו"ר פכ"ג אות ה' ושם ל"ג נשבע ב' פעמים, רק יש שם פלוגתא למי נשבע, חד אמר יצרו וחד אמר לאביי נשבע שאם יגע בו שיכרנו: (פו) ומן התורה מותר להורגו, במדרש במ"ר נוסף, הלא להורגך השכם להרגו: (פז) אמרו ישראל לפני

מדרש בהעלתך תנחומא כה

יודע כהו של יצה"ר שהוא קשה, אמר להם הקב"ה (פח) סילקו אותו קימעה קימעה ואני מעבירו, שנאמר סולו סולו כולו המסלה וגו' (ישעיה ס"י), ואומר סלו סלו פנו דרך וגו' (שם מ"ד), ולעולם הבא אני עוקרו מכם, שנאמר והסירותי את לב האבן מבשרכם (ויקרא יח) וט, (פח) כך דרש ר' תנחומא בר אבא:

[כ] ויאמר ה' אל משה אספה לי שבעים איש מזקני ישראל וגו' (מדרש י"ט טו). (צ) ילמדנו רבינו בתוך כמה אמות אדם חייב לעמוד מפני הזקן כשהוא רואה אותו, (צא) כך שנו רבותינו, בתוך ארבע אמות חייב אדם לעמוד מפני הזקן, שנאמר מפני שיבה תקום (ויקרא י"ט ג), (צב) ובורע לפניו, ושואל בשלמו בתוך ארבע אמות, ואיהו הידור שאמרה תורה, והדרת פני זקן (ס), שלא יעמוד במקומו, ולא ישב במקומו, ולא יהא סותר את דבריו, וכשהוא שואל הלכה שואל ביראה, (צג) ולא יקפוץ להשיב, ולא יהא נכנס לתוך דבריו, שכל מי שאינו נוהג ברבו כל המדות האלו, נקרא רשע לפני המקום, ותלמודו משתכח, ושנותיו מתקצרות, (צד) ולסוף הוא בא לידי (עבירות) [עניות], שנאמר וטוב לא יהיה לרשע ולא יאריך ימים כצל אשר אינו ירא מלפני אלהים (קבלת ח"י), מורא זה אינו יודע מה הוא, כשזוהא אומר מפני שיבה תקום [וגו'] ויראת מאלהיך, הוי אומר זה מוראת תלמידי חכמים, (צה) ואימא זו מוראת ריבית ומוראת משקלות, אלא אמר ר' אלעזר נאמר כאן פני זקן ויראת מאלהיך, ונאמר להלן איננו ירא מלפני (האלהים) [אלהים] (קבלת ס), וחייב להקדים לכל אדם בכניסה וביציאה, ולנהוג בו מורא וכיבוד, שנאמר את ה' אלהיך תירא (דברים י"ג), (צו) לרבות בעלי תורה, שאין לך מדה כיוצא בה, וכן הוא אומר (צו) ואתן אותם ראשים (על העם) (עלבים) (ס"א טו), מכאן אתה למד שהנהגו בו מנהג נשיאות, לעמוד לפניו, ולהקדימו לכל דבר של גדולה, שלא יהא אדם מונע עצמו מלעמוד לפני הזקן. אמר ר' אבא הכהן בר פפא כשהייתי רואה סיעה אחת של בני אדם, הייתי מהלך בדרך אחרת, שלא להטריח עליהם, שלא יהו חזקין אותי ועומדין מפני, וכשהמרת דברים לפני ר' יוסי בר זבידא (צה) אמר לי צריך אתה לעבור לפניהם, ויהיו רואין אותך, ועומדין מפניך, ואתה מביאן לידי יראת שמים, שנאמר מפני שיבה תקום [וגו'] ויראת מאלהיך (ויקרא י"ט ג), למה שמעלתם של צדיקים מעלה שאין לה ירידה, אבל מעלתו של עשו הרשע מעלה שכולה ירידה היא, (צט) היום איפרכוס, למחר פגן, למחר קומוס, למחר סרדיוס, וכן כל גדוליהם, וכן הנביא אומר אם תגביה כנשר ואם בין כוכבים שים קנך משם אורידך נאם ה' (שנכנס פסוק ד),

הערות ותקונים

לפני הקב"ה, מוצא צילוקס ישעיה רמז ס"א נשם התנחומא: (פח) סילקו, וכן נגדפס סלקו, ובמדרש נמ"ר סיקלו ל"ז סילקו, וצילוקס שם היו מסלקין: (פח) כך דרש רבי תנחומא, וכ"ה נכ"י ספרד' ובגדפס, וגם במדרש נמ"ר פס"ו אות י"ז, רק במדרש הניג הניין י"ז לפני כך דרש רבי תנחומא, ורמזו להניג הניין לאחריו, כי מוסב למעלה, והסיוס הוה ליתא כלל נכ"י רומי וכ"י רח"ס: (צ) ילמדנו רבינו, מוצא נס במדרש נמ"ר שם אות י"ז, ובמקום ילמדנו רבינו הביא במדרש שם הלכה בתוך כמה אמות וכו': (צא) כך שנו רבותינו, בגמרא בבלי קידושין ל"ג ע"ג הכס שובר עומד מלפניו ד' אמות, ובירושלמי ביכורים פ"ג כ"ג (דף ס"ה ע"ג) לזקן ד' אמות: (צב) וכורע לפניו, וכ"ה בגדפס, והכר שם במדרש נמ"ר: (צג) ולא יקפוץ להשיב, שנין תוספתא סוף פ"ז דפסחים: (צד) ולנכסוף הוא נא לידי עניות, כן תתקני כמו שהוא בכל כתבי יד ובגדפס דף ל"ג ע"ג אינו מאריך ימים ותלמודו משתכח: (צה) ואימא זו מוראת ריבית ומוראת משקלות, ריבית כתיב אל תקח מאתו נשך ותרביית ויראת מאלהיך (ויקרא כ"ה לו), אבל על משקלות לא מנינו נכסו מורא, ושנין רש"י בגמ' שם ובתוס' ד"ה ואימא מורא משקלות, ובגדפס (אות י"א) וכך נאמר במדות ומשקלות, ויש לתקן ברביית ומשקלות, ומתא' לנטן במדרש נמ"ר שם: (צו) לרבות בעלי תורה, פסחים דף כ"ב, ובגדפס ובמדרש נמ"ר בגי' ותניא את לרבות בעלי תורה: (צז) ותלן אותם ראשים על הכס, תקנין ראשים עליכס, ומתא' בקרא ויתן אותם ראשים על הכס (שמות י"ח כה) וגם בגדפס ובכ"י רח"ס מוצא נכסות ותלן אותם ראשים על הכס: (צח) אמר לי ר' אבהו גו', בגמרא קידושין ל"ג ע"א מקינן דלי מקין חיי, פ"י רש"י מסב דרך אחרת שלא לעבור לפני הציבור חיי מאריך ימים, ובתוס' ר"ד שם הביא המאמר מתנחומא שם ילמדנו וכן הביא הרד"ל: (צט) היום איפרכוס למחר פגן למחר קומוס למחר סרדיוס, במדרש נמ"ר פס"ו אות י"ז הניג סגן במקום פגן נכסות, ובגדפס דפוסים הראשונים גם בדפוס מהנעטובע וכן נכ"י חמישי של אקספארד נאמר לנכון פגן, רק בדפוסים האחרים הניג סגן והנעטובע לתקן וקלקלו, וגם השמיטו המלות למחר קומוס. והטובה היום הוא אכרסוס שפירושו ציוני $\sigma\sigma\alpha\sigma\alpha\sigma\alpha$ ולמחר

אבל מעלתו של יעקב מעלה שאין לה ירידה, ואין קדושתם (ק) מתחללת לעולם, (קא) וכן אתה מוצא שהוקנים אחד משלשה עשרה דברים שהן כתובין לשמו של הקב"ה, אלו הן, הכסף והזהב, והכהנים, והלויים, וישראל, והבכורות, והמזבח, והתרומה, ושמן המשחה, ואהל מועד, ומלכות בית דוד, והקרבנות, וארץ ישראל, והוקנים. הכסף והזהב מנין, שנאמר לי הכסף ולי הזהב (ת"י כ ט), והכהנים [מנין, שנאמר] לקדש אותם לכהן לי (שמות כ ט), הלויים [מנין, שנאמר] והיו לי הלויים (במדבר י"ב), ישראל [מנין, שנאמר] כי לי בני ישראל (ויקרא כ ט), הבכורות [מנין, שנאמר] כי לי כל בכור (במדבר ח י), המזבח [מנין, שנאמר] מזבח אדמה תעשה לי (שמות כ ט), התרומה [מנין, שנאמר] ויקחו לי תרומה (ש"ס כ ט), שמן המשחה [מנין, שנאמר] קדש יהיה זה לי (ש"ס ל ט), אהל מועד [מנין, שנאמר] ועשו לי מקדש (ש"ס כ ט), (קב) הקרבנות [מנין, שנאמר] את קרבני לחמי [לאשי ריח ניחוחי תשחרו להקריב לי (במדבר כח ט), מלכות בית דוד [מנין, שנאמר] כי ראיתי בבניו לי מלך (ש"א טו ט), ארץ [ישראל מנין, שנאמר] כי לי הארץ (ויקרא כה ט), הוקנים [מנין], ממה שקראו בענין אספה לי (במדבר י"ז) :

[כא] [אספה לי]. (קג) זש"ה הבונה בשמים מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה (שמות ט ו), (קד) למה הדבר דומה לפלמין שהיה בנויה על גבי הספינות, כל זמן שהספינות מחוברות, הפלמין שעל גביהן עומדות, כך הבונה בשמים מעלותיו וגו'. כביכול אימתי כסאו (קה) [מבוסס] [מבוסס] למעלה, בזמן שישראל עשוי אגודה אחת, לכך נאמר הבונה בשמים מעלותיו, אימתי בזמן שאגודתו על ארץ יסדה, וכן הוא אומר והיה בישרון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל (דברים לג ט), לכך אמר הקב"ה למשה אספה לי שבעים איש מוקני ישראל, למה (קו) שכיוונם של צדיקים הנאה להם, והנאה לעולם, אבל כינוסן של רשעים, תקלה להם, ותקלה לעולם :

[כב] [קז] ד"א אספה לי שבעים איש. בשעה שאמר הקב"ה למשה אספה לי שבעים איש, אמר משה היאך אעשה להביא מכל השבטים, אם אביא חמשה חמשה מכל שבט, אינן עולין למנין שבעים, [אינם אלא ששים], ואם נביא ששה ששה מכל שבט, הן עולין למנין שנים ושבעים, (קה) ואם נביא חמשה משבט זה וששה משבט זה, אני משיל קנאה בין השבטים, מה עשה משה, (קט) ר' יהודה אומר נשל

הערות ותקונים

הוא פנ פ"י ברומי paganus פרוי ואיש ככר, עיין צערוך ערך פנ, וכן היום הוא קומוס פ"י ביוני וברומי Comes פ"י גניד, ולמחר הוא כרדיוס הוא פ"י ביוני θεοκρατία א"ש חיל (מסולמט) כמו אכרדיוס : (ק) מתחללת לעולם, וכן הוא נדפס, ובמדרש נמ"ר גני' ואין קדושתם נופלת לעולם, ל"ל מתחללת : (קא) וכן אתה מוצא שהוקנים טו', כפרי בהעלותך פיסקא ל"ב, וי"ר אות ב', מדרש שמואל פ"ט, ילקוט חרומה רמז שס"ד, ושם מוצא כל זה שבצל מקור שנאמר לי אלו חז לעולם לא עולם הזה ולא לעולם הבא : (קב) הקרבנות מנין, יש להקדים מלכות בית דוד מנין, לפי הכסדר שהשגח, כמו שהוא לנכון בכ"י רומי וכו' רח"ס : (קג) זש"ה כהונה, מוצא במדרש נמ"ר שם אות י"ח : (קד) למה הדבר דומה, בספרי ברכה פיסקא שמו" מוצא המשל כך, רש"י אומר משל לאדם שהביא ב' ספיות וקשרם בהוגנים וצטטות העמידן על גביהם וזנה עליהם פלסורים, כל זמן שהספיות קשורות פלסורים קיימים פרוסו ספיות אין פלסורים קיימים, ודברי הספרי מוצא בילקוט ברכה רמז התק"ג וילקוט עמוס רמז הקמ"ה, ויש להעיר בילקוט עמוס שם מתחיל אבי אמר ואגודתו על הרץ יסדה, כשישראל שוין בעלה וכו', ונרשם בלדו על אבי אמר ספרי, אולם בספרי לא מוצא שם אבי אמר, רק צעל בילקוט הביא לפני זה מאמר במצרכות דף ו' ע"א ואח"כ הביא מאמר שני אמר ר' חנינא בר חינא אמר ר' שמעון הסידא כל העושה שחין מתעניי בה מפשטי ישראל אינו הענית, ומכר הליון, והוא המאמר בכריתות דף ו', ובמאמר לא סיימו אבי אמר מהבא ואגודתו על הרץ יסדה, לכן מוסב זה למעלה, והמאמר מספרי מתחיל כשישראל שוין בעלה : (קה) מבוסס, תקניו מבוסס, פ"י עומד על כו ועל כסים, והוא מלה יונית ורומית basis בסיס שפ"י ק ומכין ורגל (גרונד) : (קו) שכיוונם של צדיקים, סנהדרין דף ע"א ע"א במשנה : (קז) ד"א אספה, מוצא בילקוט בהעלותך רמז השנ"ו שם התנחומא, והביא עד כיון שפעה כך נתמנה הוקנים, והשמיים מאמר גדול והכל במאמר מלות כ"ד והיכן היו הראשונים, ומוצא גם במדרש נמ"ר אות י"ט, ושנה בספרי בהעלותך פיסקא ל"ט : (קח) ואם נביא חמשה משבט זה וששה משבט זה, ל"ל נחלהם ששה משבט זה ואח"כ וחמשה משבט זה, היינו מעשרה שבטים חמשה ששה כרי ששים, ומשני שבטים חמשה חמשה כרי ששים, וכן הוא לנכון בספרי שם ובמדרש נמ"ר שם. ובילקוט שם מנאמר יותר אם אביא ששה מכל שבט ושנים ומשני שבטים חמשה חמשה כרי : (קט) ר' יהודה אומר

שבעים (קי) פתקים וכתב בהן זקן, (קיא) נטל עוד (שבעים) [שנים] פתקים חלקים, שרפן ונתנן בקלפי, ואמר להם בואו וטלו פתקיכון, כל מי שהיה נטל פתק שכתב בו זקן, היה יודע שנתמנה זקן, וכל מי שעלה בידו פתק חלק היה יודע שלא נתמנה זקן, אמר לו ר' נחמיה עדיין היא מחלוקת שהיה יכול לומר לו איכן פיתק שכתב בו זקן, אילו היה שם היה עולה בידי, אלא היאך עשה להם, אמר ר' נחמיה (קיב) נטל שבעים ושנים פתקים וכתב בהן זקן, ועוד שבעים ושנים פתקים חלקים, ושרפן ונתנן בקלפי, אמר להם בואו וטלו פתקים, אם עלה בידו פתק שכתב בו זקן, היה יודע שנתמנה זקן, ואם עלה בידו חלק היה יודע שלא נתמנה, והממונה אומר לו הרי יש שם פתק אחר וכתוב בו זקן, אילו היתה ראוי להתמנות היה עולה בידך, כיון שעשה משה כך נתמנו הזקנים, אלדד ומידד היו שם וסיעשו את עצמן, (קיג) אמרו אין אנו כדאי להיות בבנין הזקנים, ועל שמיעומו את עצמן נמצאו יתירים על הזקנים בחבושה דברים, הזקנים לא נתנבאו אלא למחר, שנאמר ואל העם תאמר [התקדשו למחר] (נמדר יא יח), והם נתנבאו מה שעתיד להיות (קיד) בסוף ארבעים שנה, שנאמר וישארו שני אנשים במחנה [שם האחד אלדד ושם השני מידד וגו' מתנבאים במחנה] (שם טו כז), ומה היו מתנבאין, (קטו) יש אומרים על מפלתו של גוג ומגוג, ויש אומרים היו מתנבאין משה מת, ויהושע מכניס את ישראל לארץ, (קטז) תדע לך שכן היו מתנבאין, שנאמר ויען יהושע בן נון משרת משה מבחוריו ויאמר אדני משה כלאם (שם טז כח), וירץ הנער ויגד למשה וגו' (שם טז כט), ומי היה, גרשום בן משה היה, הזקנים לא נכנסו לארץ, ואלו נכנסו לארץ, (קיה) אלדד זה אלדד בן כמלון (שם לו כה), ומידד זה קמואל בן שפמן (שם טז כז), הזקנים לא נתפרשו שמותן, ואילו נתפרשו שמותן, (קיט) הזקנים פסקה נבואתן, ואילו לא פסקה נבואתן, שנאמר ויתנבאו ולא יספו (שם יא כה), הזקנים היתה נבואתן משל משה, שכן אמר הכתוב, ואצלתי בן הרוח (שם טז יז), (קכ) אבל אלו היתה נבואתן משל הקב"ה, שנאמר ותנח עליהם הרוח (שם טז טו), ואם תאמר הזקנים שהיתה נבואתן משל משה, שוא חיסר מנבואתו כלום, לאו, למה היה משה דומה, לגר שהיה דולק, הכל מדליקים

הערות ותקונים

אומר, כעין פלוגתא זו מנאל לעיל פ' במדבר אות כ"ה אלל הלויס, ועיין ספרי שם שהביא כיוצא בו אתה אומר ואת פדויי השלש אמר משה מה אפשר בו. ויש להעיר כי במדרש נמ"ר שם נשנו כל המאמר מרבי נחמיה, שהמים המשתקים מן היה יודע שלח נתמנה במאמר דר' יהודה עד היה יודע שלא נתמנה במאמר דר' נחמיה, ויש להוסיף ולחקן שם ע"פ התחומא, ושאר בשלימות נדפס. ועיין בבלי סנהדרין דף י"ז וירושלמי סנהדרין פ"א ה"ד, והבאתי לעיל בפ' במדבר בהערה קפ"ח, ובילקום בהערה שם נשנו מחלות "ר' יהודה אומר": (קי) פתקים, עיין לעיל בפ' במדבר הערה ק"ז: (קיא) ונטל עוד שבעים, תקנתו ש"ל עוד שנים כמו שהיה לנכון, (קיב) נטל שבעים ושנים פתקים וכו', ועוד שבעים ושנים פתקים חלקים, וכן נשנו גם בילקום, וכן הוא לנכון בכל כ"י גם בילקום, וגנדרס הלשון משוכם נטל שבעים ושנים פתקים וכתב על שבעים מהן זקן, ושנים פתקי חלקים, יש לחקן, וכ"ל נטל שבעים ושנים פתקים וכתב עליהם זקן ועוד שבעים ושנים פתקים חלקים. ועיין ברש"י בפירושו ע"ה: (קיג) אמרו, מלת אמרו נשנו במדרש נמ"ר, והמאמר מובא בילקום בהערה רמז תשל"ז בשם התחומא: (קיד) בסוף ארבעים שנה, כמו שסיים משה מת ויהושע מכניס וזה היה סוף ארבעים שנה, ועיין סנהדרין דף י"ז ע"א: (קטו) יש אומרים על מפלת גוג ומגוג, עיין סנהדרין שם דילוף ליה מקרא, ועיין אגדת בראשית פ"ב ולזה כוון גם התרגום ירושלמי ותרגום יב"ע (בהערה י"א כ"ז) ע"ס: (קטז) תדע לך שכן הוא, והביא ראיה מהכתוב ויאמר אדוני משה כלאם כלום מן העולם יען שנתנבאו כן, כי אם לא כן למה היה לכלאם, ועיין בגמ' סנהדרין שם וברש"י ע"ה, ועיין בתרגום יב"ע ובתרגום ירושלמי שם: (קיו) מי היה גרשום בן משה היה, מובא גם ברש"י ע"ה פ' בהערה י"א כ"ז, ובספרי פיסקא ל' יס אומרים זה יהושע, ובעל בילקום ברמז תשל"ז הביא דברי הספרי והוסיף בהמשך "וירץ הנער [זה] גרשום בן משה" וזה הוסיף ע"פ התחומא: (קיה) אלדד הוא אלדד, מובא בילקום בהערה רמז תשל"ז בשם התחומא, ועיין בפסקי דר"א ובתרגום יב"ע: (קיט) הזקנים פסקה נבואתן, נדפס בשם שורה שלמה וכ"ל הזקנים נפסקה נבואתן [ואילו לא נפסקה נבואתן, שנאמר ויתנבאו ולא יספו, הזקנים היתה נבואתן] משל משה וכו'. וגם בעל מדרש נמ"ר העתיק מן נוסחת התחומא אשר כעת נדפס עם המעוטה, וכן חסר בכ"י ספרי וכו' ה' של אקספארד: (קכ) אלל אלו היתה נבואתן משל הקב"ה עד למה היה משה דומה חסר נדפס נדפס קאטעאנטינא ודפוס וויניציא, וזה הוסיף המדפיס מהאנטינא

סמנה, ואורו איננו חסר כלום, אף כן משה, אע"פ שנמלו הנביאים מנבואתו, לא חסרת נבואתו של משה כלום, [שנאמר] ולא קם נביא עוד בישראל כמשה (דברים לו י):

[כג] **אספה** לי שבעים איש מזקני ישראל. (קבא) וכי לא היה להם זקנים לשעבר, והלא כבר נאמר במצרים, לך ואספת את זקני ישראל (שמות ג טו), אלא מפני מה אמר הקב"ה אספה לי וגו', (קכב) ללמדך כי בשעה שאמר פרעה הבה נתחכמה (ס"ו), קיבץ פרעה את כל ישראל, אמר להם בבקשה מכם עשו עמי היום בטובה, היינו דכתיב ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך (ש"ס יג), בתחלה (קכג) בפך רך, פרעה נטל סל ומגרפה, וכל מי שהיה [רואה פרעה] נוטל סל ומגרפה ועושה בלבנים, היה עושה, מיד הלכו ישראל בוריות, ועשו אומנות עמו כל היום לפי כחן, לפי שהיו בעלי כח וגבורים, כיון שהחשיך העמיד עליהם גונשים, אמר להם חישבו את הלבנים, מיד עמדו ומנו אותן, אמר להם כזה אתם מעמידים לי בכל יום ויום, מינה את הגונשים של מצרים על השוטרים של ישראל, והשוטרים נתמנו על יתר העם, וכשאמר להם לא תסיפון לתת תבן לעם, היו הגונשים באים ומונים הלבנים, נמצאו חסירות, היו הגונשים מכים את השוטרים, שנאמר ויכו שוטרי בני ישראל אשר שמו עליהם וגו' (ש"ס יד), שהיו השוטרים מוכים על יתר העם, ולא היו מוסרים אותם ביד הגונשים, והיו אומרים מוטב לנו ללקות, ואל יכשלו יתר העם, לפיכך כשאמר הקב"ה למשה אספה לי וגו', אמר משה רבש"ע איני יודע מי ראוי ומי אינו ראוי, אמר לו אשר ידעת כי הם זקני העם ושוטריהם (שמות יא טו), אותם השוטרים שמסרו עצמן ללקות עליהם במצרים במתכונת הלבנים, הם יבואו וימלו בגדולה הזו, (קכד) לפיכך אמר אשר ידעת כי הם [זקני העם ושוטריהם], מיכאן אתה למד שכל מי שמוסר עצמו על ישראל, זוכה לכבוד ולגדולה, לכך כתיב אשר ידעת [כי הם זקני העם ושוטריהם], מי הם אותם שכתוב בהם] ויזכו שוטרי בני ישראל :

[כד] **אספה** לי וגו'. (קכה) והיכן היו אותן הראשונים, וז"ה ירוע כבירים לא חקר [ויעמד אחרים תחתם] (איו"ב לו כד), כשהיו הנשיאים במצרים היו להם שבעים זקנים, שנאמר לך ואספת את זקני ישראל (שמות ג טו), ועמהם יצאו ממצרים, וכשעלה משה לקבל את התורה, היו עמו, שנאמר ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל (ש"ס כד ט), ואל הזקנים אמר שבו לכם [לנו] בזה וגו' (ש"ס יד), כיון שעלה משה (קכו) התנה עם ישראל שירד לסוף ארבעים יום, כיון ששהה לירד, כמה שנאמר וירא העם כי בושש משה (ש"ס כג ה), ואין בושש אלא שיהיו, שנאמר מדוע בושש רכבו לבא מדוע אחרו פעמי מרכבותיו (שפטים ה כח), נתבאר כל ישראל אצל הזקנים, אמרו להם משה התנה עמנו שירד לארבעים יום, והרי ארבעים יום ולא ירד, (קכז) ועוד שש שעות יותר, ואין אנו יודעים מה היה לו, אלא קום עשה לנו אלהים (שמות כג ה), כיון ששמעו כך, אמרו להם מה אתם מכעיסים למי שעשה לכם את כל הנסים והנפלאות,

הערות ותקונים

(קבא) וכי לא היו להם זקנים, מוצא במדרש נמ"ר פט"ו אות כ', וכ"ה ככ"י רח"ס, אצל ככ"י רומי חקר כל אות כ"ג ונמצא מאמר אחר במקומו, וכך איתא שם, ד"ה אספה לי שבעים איש מזקני ישראל וגו' וז"ה טוב ה' למענו ביום כזה וידע חסדינו (נחום א ז), כיון שאמר לו הקב"ה למשה אספה לי שבעים איש, א"ל אל תבא לי אלא תן אותם שנתנו נפשתיכם על ישראל במדבר שהיו לוקין בשבילם שנאמר ויבן שוטרי בני ישראל וגו' (שמות כ יד) והן נתנו נפשן על ישראל ולקו בשביליהם ויעלו שגררה לקיים מה שאמר טוב ה' למענו ביום כזה וגו' ע"כ: (קכב) ללמדך כי בשעה שאמר פרעה הבה נתחכמה, מוצא בילקוט שמות רמז קס"ג בשם התנחומא: (קכג) כסה רך, כסה דף י"א, שמ"ר פ"א: (קכד) לפיכך אמר אשר ידעת כי הם זקני העם ושוטריהם, אחר זה נמצא בנדרים (סוף אות י"ג) וכן במדרש נמ"ר (סוף אות כ'), "ולפי שמסרו עצמן ללקות על הכבוד לפיכך נשאלו אחר במשאל העם ללמדך שהשוון הקב"ה למשה". ונמצא גם ככ"י ספרדי וזכ"י ה' של אקספארד: (קכה) ויזכין היו אותן הראשונים, מוצא בילקוט בטהלות רמז תשל"ו בשם התנחומא, ומוצא גם במדרש נמ"ר אות כ"א: (קכו) התנה עם ישראל, שבת פ"ס, שמ"ר פמ"ב, תנחומא הכרעם כי תשא אות י"ם: (קכז) ועוד שש שעות יותר, כמו שדרשו בשמ"ר פמ"א מזה כי בושש משה שש שעות, ועיין ב"ר שם פי"ח (אות ו') אמר ר' אליעזר שלש הן שלא המחיתו בשלותן שש שעות ואחת מהן ישראל שנאמר כי בושש

עמדו עליהם והרגום, (קבה) ולפי שעמד עליהם חור בדברים קשים, (קבט) עמדו עליו והרגוהו, [מנין שהרגו לזקנים וחור], שכן אמר ירמיהו, גם בכנפיך נמצאו דם נפשות אבינונים נקיים לא במחתרת מצאונים כי על כל אלה (וימיה כ' לד), (מהו על כל אלה), (קל) בשביל אלה אלהיך ישראל (שמות לב ד), אחר זמן בשמלה להם הקב"ה אמר למשה אספה לי שבעים איש, (קלא) תחת אותן שנהרגו על קדושת שמי, הוא שכתוב יורע כבירים לא חקר [ויעמד אחרים תחתם] (חובב לב כד) :

[כה] אספה לי. (קלב) וז"ה דברי חכמים כדרבנות (קלה יב יא), (קלג) מה הדרבן הזה מביא חיים לעולם, אף דברי תורה מביאין חיים לעולם, דכתיב כי הוא חייד ואורך ימיו (דברים כ' ג). (קלד) [ד"א כדרבנות], מה הדרבן זה מכיון את הפרה לחרוש לשוות את התלמים, אף דברי תורה מכוונים [את לומדיהם] לומר על האסור אסור על המותר מותר, ומראין פנים והוראות מן התורה. דברי חכמים כדרבנות, (קלה) שלש שמות נקראו לו, דרבן מרדע מלמד, למה נקרא שמו מלמד, שהוא מלמד את הפרה לחרוש, מרדע שהוא מורה דעה לפרה לחרוש, דרבן שהוא דר בזה בינה, לכך נאמר דברי חכמים כדרבנות, ואם תאמר כשם שהדרבן מישלם כך דברי תורה מישלשין, ת"ל וכמסמרות נטועים (קלה ט), (קלו) כמסמרות כתיב, אם קבעת אותם כמסמר הם משתמרין ומשמרין אותך : ד"א וכמסמרות נטועים, מיכאן אמרו חכמים אסור לקרות בספרים החיצונים, שנאמר כמסמרות נטועים, מה משמרות הכהנים עשרים וארבע, אף הספרים עשרים וארבע, (קלי) בעלי אסופות (ט), אלו כהדרין, ואם תאמר זה מתיר וזה אסור,

הערות ותקונים

משה כי בלא שם שעות ולא בלא משה, ובשעת שם אל תיקרי בושח אלא בלא שם : (קבח) ולפי שעמד עליהם חור, פקרי (ד"א פמ"ד, שמות רבה פמ"א, וי"ר פ", הנחומא פ' תלואות א' : (קבט) עמדו עליו והרגוהו, אחר זה ממלא כוספה בנדפס (אות י"ד) ובמדרש במ"ר (אות כ"א) „נכנסו כל ישראל לאהרן בעסקים גדולים, שנאמר ויקבל העם על אהרן ויאמרו אליו קום מה אלה יושב, קום, אמר ר' יוחנן רוח הקדש נזוהת שנאמר קהל מרעים ועם רשעים לא אשכ (תלמיט ב' ה') קום עשה לנו אלהים כי זה, כזה אלו עושים כך כשם שעמדו על חור והרגוהו כך אלו עושים כך אלו חטאו ממנו, כיון שראה אהרן מה שעשו לזקנים וחור נחירא הכנה שנאמר וירא אהרן ויבן מזבח (שמות לב ה) הבין ממי שזבח לפניו (ובנהחומא ויבן מזבח), „וכ"ה בנ"י ה' של אקספארד ובכ"י ססרדי, „וזה טפח מן המסמר התנחומא הנדפס, עיין וי"ר פ", שמ"ר פמ"א, סהדרין דף ז', פס"ר פמ"ה : (קל) בשביל אלה אלהיך ישראל, בנדפס (סוף אות י"ד) ובמדרש במ"ר (אות כ"א) טספו המלות מה פרע מהם וינוף ה' את העם וגו' (שמות לב) : (קלא) תחת אותן שנהרגו, במדרש במ"ר תחת אבותם שבעים, וז"ל תחת אותם שבעים, ובנדפס דפוס קאנטשטאטיניא ודפוס וויניציא חסר הכסום הזה עד סוף אות י"ד, והוסף המדפיס ממאמנו לזה הכסום : (קלב) וז"ה דברי חכמים כדרבנות, במ"ר שם אות כ"ב : (קלג) מה הדרבן הזה, לפני וכן נמלא בנ"י רומי וכן בנדפס אות פ"ו ובמדרש במ"ר שם בנ"י ה' של אקספארד ובכ"י ססרדי כדרבנות כדור של צנות, מה הכדור של צנות מורקין צו מכאן לכאן, כך היו הדברות מורקים בסני, והא"כ מתחיל כדרבנות מה הדרבן הזה מביא חיים לעולם כמו בתנחומא כ"י שלפנינו. ובמדרש במ"ר ששם מואמר גדול מן ד"ל כדרבנות מה הדרבן הזה, עד ד"ל כמסמרות נטועים, מכאן אמרו חכמים, ויש להוסיף אל המדרש את הנחומא. וזה ליתא גם בנ"י רח"ס, ונמלא גם בסיקתא רבתי פ"ג אות ז' רק בסיקתא אחר, ובירושלמי בטהדרין פ"ו (דף כ"ח ע"א) ומדרש קהלת פ"ב בפסוק דברי חכמים, ד"ל כדרבנות כדור [ז"ל כדור] הוה צין בצנות, מה הכדור הוה מקלסת מיד ליד וכוספה לנזח ביד אחר, כך משה קיבל תורה מסיני ומכרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים ונביאים מסרוהו לאנשי כנסת הגדולה, וזה הכוונה כך היו הדברות מורקים בסני : (קלד) ד"ל כדרבנות מה הדרבן זה מכיון את הפרה, מובא במדרש במ"ר פ"ד אות ד', ושם איחא אמר ר' הנחומא דר אבא מה הדרבן הזה כו' וכוון אל התנחומא : (קלה) ג' שמות נקראו לו, ירושלמי שם ורבתי שם וקהלת רבה שם וי"ר פכ"ט, במ"ר פ"ד, פסיקתא דרב כהנא פכ"ג : (קלי) כמסמרות כתיב, דרש כאלו הוא בשי"ן ימינית : (קליו) צעלי אסופות אלו כהדרין. בירושלמי כהדרין צעלי אסופות אלו כהדרין כמה כהדרין אספה לי שבעים איש מוקרי ישראל, ובנדפס אות פ"ו הלשון משוכם מכאן אחו"ל אסור לקרוא בספרים החיצונים שכתוב נטועים אלו כהדרין, יש לתקן וכנ"ל אסור לקרוא בספרים החיצונים שכתוב [כמסמרות] נטועים [מה משמרות הכהנים עשרים וארבע אף הספרים עשרים וארבע, צעלי אסופות] אלו כהדרין. וראיתי כי כ"ה לנכון דפוס קאנטשטאטיניא ודפוס וויניציא, רק במקום צעלי אסופות אלו כהדרין מובא שם בשמות נטועים אלו כהדרין. אולם המדפיס ממאמנו השמיים כל זה. וזה עשה בצוונה, כי לפני זה הוסיף מאמר אחד והוא : צעלי אסופות, מהו צעלי אסופות אימתי הן נטועים באלם בזמן שנטעין נאספין מסן כל זמן שרבו קיים הוא היה שואל, מה רבו הרי יע ביום ובלילה נקיים תלמודו

וזה פוסל וזה מכשיר, וזה מטמא וזה מטהר, (קלח) ר' אליעזר מחייב ור' יהושע פוטר, בית שבאי (מחייבין) [אוסרין] ובית הלל מתירין, למי אשמע (קלט) אף על פי כן כלם נתנו טרועה אחד:

[כז] **אספה** לי. (קמ) וזש"ה אוהב טהר לב חן שפתיו רעהו מלך [משלי כז יא], למה לא אמר לו שבעים אנשים, אלא שבעים איש, אלא [א"ל שבעים איש

מיוהדים] שהם דומין לי ולך, ה' איש מלחמה (שמות טו ז), והאיש משה (נמדרג יב ז):

[כז] **אספה** לי. (קמא) וכי לא היו זקנים קודם לכן, והרי כתיב בהר סיני ויעל משה [וגו'] ושבעים מזקני ישראל (שמות כד ט), והפרשה הזאת אחר כך היתה, (קמב) והיכן היו הזקנים, אלא בשעה שעשו ישראל אותן הדברים, שנאמר ויהי העם כמתאוונים [וגו', ותבער במ אש ה'] (נמדרג יא ה), נשרפו כולם באותה שעה, אלא שהיתה שריפתן (קמג) כשריפת נדב ואביהוא, שאף הם הקלו ראשם בעדותם לסיני כשראו את השכינה, שנאמר ויחוו את האלהים ויאכלו וישתו (שמות כד יא), וכי אכילה ושתיה היתה שם, למה הדבר דומה, לעבד שהיה משמש את רבו, (קמד) ופרוסתו בידו, והיה נושך ממנה, כך הקלו את ראשם כאוכלים ושותים, והיו ראויין באותו יום לישרף הזקנים ונדב ואביהוא, ומפני שהיה מתן תורה חביב לפני הקב"ה, לפיכך לא רצה לפגוע בהן, ולעשות בהם פירצה בו ביום, הדא הוא דכתיב ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו (ס), מלל שהיו ראויין לשילוח יד, אבל לאחר זמן נשרפו, (קמה) נדב ואביהוא נשרפו בכניסתן לאהל מועד, והזקנים נשרפו כשנתיאוו תאוה, שנאמר והאספסוף אשר בקרבו וגו' (נמדרג יא ז), מהו והאספסוף, (קמו) ר' שמעון בן מנסיא ור' שמעון בר אבא, אמר אלו הגרים שעלו עמם ממצרים ומהם עמיתים עליהם, שנאמר וגם ערב רב וגו' (שמות יב ל). ודוד אמר אין אספסוף אלא מנהדרין, שנאמר אספה לי [שבעים איש]. מה כתיב שם, ותבער במ אש ה' ותאכל בקצה המזבח (נמדרג יא ה), (קמז) בקצינים שבמחנה, ומנין שאותן הזקנים שעלו להר נשרפו, שנאמר ותבער אש בעדתם (תהלים קו יח),

הערות ותקונים

תלמודו, שאין לו למי הוא שואל, לכן נאמר בעלי אסופות. וכמסמרות נפועים, אמר ר' זכריה הכהן דרבי כמסמרות כהיז ואלו קורין מסמרות לומר לך מה מסמרות כהונה כ"ל אף ספרי תורה כ"ל. וזה ליתא בדפוס קאנשאטניא ודפוס וויניציא, וליתא גם בכ"י ה' של אקספארד ובכ"י ספרדי, וזה הוסיף המאגנובין מן פסיקתא רבתי פ"ג: (קלח) ר' אליעזר מחייב, הוספתי כמו שהוא בכ"י רומי ורח"ס, ובגדפס ובמדרש במ"ר. ובמדרש במ"ר ס"ג בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין ז"ל בית שמאי אוסרין ובית הלל מתירין: (קלט) אשפ"ל טלם נתנו מרועה אחד, בגדפס הוסיף המדפיס ממאגנובא, זה משה שנאמר בו ומשה היה רועה (שמות ז) שקיבל מיחידו של עולם ודגרים אחרים הם אלא זה אומר טעם אחד וזה אומר טעם אחד, לכן נאמר כולם נתנו מרועה אחד. וזה לקח ג"כ מפסיקתא רבתי פ"ג אות ז': (קמ) זש"ה אוהב טהר לב, הוספתי כמו שהוא בכ"י רומי ובגדפס אות פ"ג ובמ"ר אות כ"ג: (קמא) וכי לא היו זקנים מוצא בילקוט רמז תשל"ג בשם התנחומא, ומוצא במדרש במ"ר שם אות כ"ד, ובילקוט שם חסר איזה שורות: (קמב) והיכן היו הזקנים במדרש במ"ר שם בשמות ואף היו הזקנים, ז"ל ואן היו הזקנים, (קמג) כשריפת נדב ואביהוא, ועיין ור"פ אות י', ועיין בפסיקתא דרב כהנא פסקא אחרי מות (דף קע"ג ע"ה) (קמד) ופרוסתו בידו, וכ"ה בכ"י רומי וכי רח"ס ובילקוט, ובגדפס ופרנסתו, וכן העתיק בעל במ"ר אולם יש לתקן שם ופרוסתו, ועיין במ"ר שכתב אולי ז"ל ופרוסתו, ובתחתית כן הוא לנכון לפנינו: (קמה) נדב ואביהוא נשרפו, במדרש במ"ר הלשון משוגש וז"ל כמו לפנינו, וגם בתנחומא הגדפס הלשון משוגש, אבל לאחר זמן בא לרס, ובמדרש במ"ר הג' נזה מהם, ולפינו הג' לאחר זמן נשרפו, גם ז"ל בגדפס נשרפו בניקוס ונשרפו: (קמו) ר' שמעון בן מנסיא ור' שמעון בר אבין, וכ"ה בכ"י רח"ס, ובכ"י רומי רשבי"ר ור' שמעון בן מנסיא, ובגדפס בדפוס קאנשאטניא ודפוס וויניציא גם בכ"י ה' של אקספארד ובמדרש במ"ר ר' שמעון בר אבא ור' שמעון בן מנסיא, ועיין גם בספרי בהעלתך פסקא פ"ה, אולם המדפיס ממאגנובא מתקן שמות האומרים והלוי ר' שמואל בר נחמני ור' נחמיה: (קמז) בקצינים שבמחנה, בגדפס במקוים שבמחנה, ובמדרש במ"ר בקצינים שבמחנה, יש לתקן כמו לפנינו בקצינים שבמחנה, וכן בילקוט רמז תשל"ג מוצא בשם התנחומא בקצינים שבמחנה. ובספרי בהעלתך פסקא פ"ה ר' שמעון בן מנסיא אומר ותאכל בקצה המזבח במקוים שבמחנה בגדולים שבהם וכן הוא אומר וישמו העם אותו עליהם לרשע ולקלין מזה תראה שיש לתקן גם בספרי בקצינים שבהם, וזה שסיים בגדולים שבהם והביא ראיה מן לראש ולקלין. ועיין ברש"י ע"ה"ש בהעלותך י"א ה' שהיה לפנינו גי' אחרת בספרי שבהם בקצה המזבח במקוין שבהם לשפלות אלו ערב רב, ר' שמעון בן מנסיא אמר בקצינים שבהם

מדרש בהעלתך תהנומא לא

ואין עדה אלא סנהדרין, שנאמר והיה אם מעיני העדה וגו' (במדבר טו כד), (קמח) וכתוב ואם כל עדת ישראל ישנו (ויקרא יג יא), (קמט) וחזרו ובכו ובקשו בשר, ואם תאמר בשר היה מה שבקשו, והלא כל מה שבקשו היה המן נעשה לתוך פיהם, שנאמר ויתן להם (את) שאלתם (תהלים קו טו). (קנ) ואם תאמר שלא היה להם שור ובהמה, והלא כתיב ומקנה ערב רב עלה אתם [1] צאן ובקר (שמות יב לח), ואם תאמר אכלום במדבר, והלא כתיב ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד (במדבר לג ה), (קנא) מיכאן אמר ר' שמעון לא בשר היה שנתאוו, שכן הוא אומר ויטפר עליהם בעפר שאר (תהלים עח כו), (קנב) ואין שאר אלא עריות, שנאמר איש איש אל כל שאר בשרו (ויקרא יח ו), הוי אומר שבקשו לתתיר להם את העריות, וכן הוא אומר וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו (במדבר יא י), וכשבקשו כך ויחר אף ה' (בס) מאד וגו' (ס). באותה שעה אמר משה לפני הקב"ה למה הריעות לעבדך וגו' (ס טז ה), (קנג) לשעבר היה עמי מי ישא במשוואן של ישראל, ועכשיו אני לבדי, דכתיב לא אוכל אנכי לבדי לשאת וגו' (שם טז ד), ואם ככה את עושה לי וגו' (שם טז טו), באותה שעה אמר לו הקב"ה מנה זקנים אחרים תחת אותן הזקנים, [שנאמר] אספה לי שבעים איש :

[כח] (קנד) וירדתי ודברתי (שם עמך) [עמך שם] (ס טז יז). להודיעך שיום מינוי זקנים היה חביב לפני הקב"ה כיום מתן תורה, שנאמר כי ביום השלישי ירד ה' וגו' (שמות יט ה), ואף במינוי הזקנים וירדתי כתיב, למה הדבר דומה, למלך שהיה לו פרדס, ושכר לתוכו שומר, ונתן לו שכר שמירה שישמור הפרדס, לאחר זמן אמר לו השומר איני יכול לשמור כולו לבדי, אלא תן לי אחרים שישמרו עמי, א"ל המלך לך נתתי את כל הפרדס כולו לשמור, וכל שכירות שמירתו לך נתתי, ועכשיו תאמר לי לך והבא אחרים שישמרו עמי, הריני מביא אחרים שישמרו עמך, אלא הוי יודע שאיני נותן להם שכרם משלי, אלא מתוך שכרך שנתתי לך הם נוטלים שכירותם, כך אמר הקב"ה למשה, כשאמר לפניו איני יכול לבדי, אמר לו הקב"ה אני נתתי בך בינה ודעת לפרנס את בניי, ולא הייתי מבקש אחרים, אלא כדי שיהא בך כח ודעת, ורתייחד אתה באותה הגדולה, ועכשיו אתה מבקש אחרים, הוי יודע שמשלי איני נוטלין כלום, אלא משלך, שנאמר ואצילתי מן הדוח אשר עליך (במדבר יא יז), (קנה) ואעפ"כ משה לא חסר כלום, תדע לאחר ארבעים שנה אמר למשה, קח לך את יהושע בן נון ונתתה מתוךך עליו (ס טז כ), מה כתיב ביהושע, ויהושע בן נון מלא רוח חכמה (דברים לג ט), למה, כי סמך משה את ידיו עליו (ס), אמר הקב"ה בעולם הזה יחידים נתנבאו, אבל לעולם הבא כל ישראל יהיו נביאים, שנאמר והיה אחרי כן אשפוך את רוחי על כל בשר ונבאו בניכם ובנותיכם וגו' (יהל ג ה) :

חסלת פרשת בהעלתך

פרשת שלח

[א] וידבר ה'. שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען (במדבר יג ב). (א) כך דרש רבי

הערות ותקונים

נחם וננדוליס : (קמח) והיצי ואם כל עדת ישראל ישנו, נכ"י רומי נוסף, וכן הוא אומר ואף אלהים עלה נחם ויהרגו נחשמונים (תהלים עח לא) אלו סנהדרין, ובחזרי ישראל הכריע (ס) אותן הנחורים שהיו קרין זקנים שכתוב בהן ויוסף עוד דוד את כל צהור בישראל" (צ"ו א), וזה נמלא גם נדפסם ובמדרש נח"ל ויחיה נכ"י רח"ס ובנדפסם שכתוב עוד בהם ויוסף עוד דוד מלת עוד הראשון יש למחוק : (קמט) וחזרו ובכו ובקשו בשר, היינו מה שכתוב ישנו ויבכו גם בני ישראל ויאמרו מי יאכילנו בשר (במדבר יא ד') : (קנ) ואם תאמר שלא היו להם שור ובהמה, ספרי בהעלתך סוף פסקא פ"ו, וע"ש שמסיים אלא שמתקנים עליה היאך לפרוש מן המקום : (קנא) מיכאן אמר ר' שמעון, לדעתי כוון בזה אל הספרי בהעלתך פסקא ז' : (קנב) ואין שאר אלא עריות, עיין שנה דף ק"ל : (קנג) לשעבר היה עמי, מובא בילקוט בהעלתך סם : (קנד) וירדתי ודברתי מובא בילקוט סם בשם ההנחומא ומונא במדרש נח"ל אות כ"ה : (קנה) ואעפ"כ משה לא חסר כלום, עיין לעיל סוף אות כ"ב, והביא גם משל לנר :

(א) כך דרש רבי תנחומא בר אבא, כ"ה גם נכ"י רח"ס, וכ"ה בילקוט ריש שלח בשם התנחומא בההחלת